

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική εργασία

Η προπαγάνδα ως μέσο εσωτερικής νομιμοποίησης και ο ρόλος της κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Ξενιτοπούλου Δήμητρα

Επιβλέπων Καθηγητής : Βασιλειάδης Νικόλαος

Κουσκουβέλης Ηλίας

Θεσσαλονίκη, 2021

<<Δηλώνω υπευθύνως ότι τα στοιχεία σ' αυτήν την εργασία τα απέκτησα , τα

επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της πανεπιστημιακής δεοντολογίας , καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι , όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες , αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.>>

Ξενιτοπούλου Δήμητρα

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	3
Ο ρόλος των υπευθύνων χάραξης πολιτικής	5
Η εικόνα και τα σύμβολα	6
Ο ρόλος των ιδεολογιών	6
Μεθοδολογία	9
Κεφάλαιο 2. Εννοιολογική προσέγγιση της προπαγάνδας	10
Ιστορική εξέλιξη της έννοιας	10
Η προπαγάνδα στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου	14
Ο ρόλος της δημόσιας διπλωματίας των Η.Π.Α.	17
Κεφάλαιο 2. Η έννοια της εσωτερικής νομιμοποίησης	24

Η εσωτερική νομιμοποίηση στο Ψυχρό Πόλεμο	24
Οι στρατηγικές των ΕΣΣΔ και Δυτικού κόσμου για τη νομιμοποίηση	26
Η ιστορική εξέλιξη της προπαγάνδρας στην ΕΣΣΔ	29
Η περίοδος μετά τον Στάλιν	31
Η στρατηγική των Η.Π.Α.	33
Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα	35
Βιβλιογραφία	40

Περίληψη

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να παρουσιάσει την προπαγάνδα ως μέσο εσωτερικής νομιμοποίησης την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου από τις πλευρές των Σοβιετικών και των Δυτικών. Η προπαγάνδα ως μέσο εσωτερικής νομιμοποίησης μπορεί να λάβει διάφορες μορφές μέσω του κινηματογράφου, των εικόνων, αλλά και της δημόσιας διπλωματίας, πεδίου στο οποίο διαφαίνεται η επιρροή των Η.Π.Α. ειδικότερα την περίοδο διακυβέρνησης του Ρόναλντ Ρήγκαν. Η διπλωματική εργασία αντλεί στοιχεία από εκτεταμένη βιβλιογραφική έρευνα και αναφορές του Υπουργείου Εξωτερικών των Η.Π.Α. κατά την περίοδο αναφοράς και έχει ως σκοπό να αναδείξει μέσω των αναφορών στις δράσεις προπαγάνδας τη διασύνδεσή της με την εσωτερική νομιμοποίηση. Η τελευταία, αποτέλεσε άλλωστε και την υπέρτατη επιδίωξη των δύο ιδεολογικών κόσμων καθώς αποτέλεσε το πεδίο της μάχης ελλείψει μίας στρατιωτικής σύγκρουσης. Στα τελευταία χρόνια της ιδεολογικής σύγκρουσης μεταξύ των δύο πλευρών και για την ενίσχυση της νομιμοποίησης στο εσωτερικό, σημαντικός είναι ο ρόλος της δημόσιας διπλωματίας. Έτσι, παρατηρείται ότι τα όπλα της προπαγάνδας μετεξελίχθηκαν προκειμένου αυτά να τύχουν μεγαλύτερης αποδοχής προς το εσωτερικό ικανοποιώντας παράλληλα όλες τις αντικρουόμενες πολιτικές τάσεις.

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Με βάση τα αντίστοιχα κοινωνικά τους συστήματα, τόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες όσο και η Σοβιετική Ένωση καθόρισαν και στη συνέχεια υπέστησαν τον ψυχρό πόλεμο μέσω μιας ιδεολογικής διαίρεσης του κόσμου. Παρόλο που έχει καταβληθεί κάποια προσπάθεια για να ληφθεί υπόψη αυτή η διαίρεση, αντιμετωπίζεται γενικά είτε εκτός είτε παρεπόμενη των διαδικασιών πολιτικής που οδήγησαν στους ανταγωνισμούς της μεταπολεμικής εποχής. Μερική εξαίρεση βρίσκεται σε προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν τον ψυχρό πόλεμο «από την άποψη μιας σπείρας λανθασμένης αντίληψης» (Jervis, 1968: 454-455) που βασίζεται στην έννοια του «καθρέφτη εικόνας» (White, 1965; Bronfenbrenner, 1961, 1964). Αλλά αυτές οι ουσιαστικά κοινωνικές ψυχολογικές προσεγγίσεις με τη σειρά τους έχουν κατηγορηθεί ότι αγνοούν σημαντικούς θεσμικούς παράγοντες που συνέβαλαν επίσης στην αμοιβαία παρερμηνεία που σχετίζεται με τον ψυχρό πόλεμο (Gamsan and Modigliani, 1971: 110).

Ένας από αυτούς τους παράγοντες είναι η προπαγάνδα και ο ρόλος τον οποίο διαμόρφωσε στην εσωτερική νομιμοποίηση των κρατών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι, σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει το ερευνητικό πλαίσιο της εσωτερικής νομιμοποίησης και να δείξει με ποιο τρόπο η προπαγάνδα τόσο των δυτικών κρατών όσο και των σοβιετικών συνέβαλε στην ενίσχυσή της.

Η διαδικασία με την οποία αποκτάται και διατηρείται η νομιμότητα είναι η νομιμοποίηση. Είναι η συνεχής προσπάθεια να παρέχεται η απαραίτητη «ποιότητα της αναγκαιότητας» στους κυβερνώντες πολιτικούς θεσμούς μιας κοινωνίας και στις ενέργειές τους. Η πρακτική της βάση, βρίσκεται στην παραδοχή ότι το κράτος δεν είναι μόνο εξουσία. Εξαρτάται από την αξιοπιστία των ηγετών της όσο και από την υποταγή των πολιτών. Στόχος της κυβέρνησης δεν είναι απλώς να κάνει τους πολίτες να υπακούουν, αλλά και να τους κάνουν να θέλουν να υπακούσουν (Mencken, 1956: 217-218).

Η νομιμοποίηση επεκτείνει έτσι οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα πέρα από τους καταναγκαστικούς διαχειριστές. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από τους μηχανισμούς εξουσίας καθώς ακόμη και σε καταναγκαστικά καθεστώτα, η έμφαση στη νομιμοποίηση βρίσκεται διαδεδομένη. Τόσο η Σοβιετική Ένωση όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, επομένως,

αναζητούσαν τη νομιμοποίηση παρά τις εμφανείς ποικιλίες στη χρήση βίας, τις διαφορές στα δύο κοινωνικά συστήματα ή τις ιδιαιτερότητες των φιλοσοφικών τους προσεγγίσεων.

Η νομιμότητα φαίνεται πιο "οικονομικά αποδοτική" από τη δύναμη και, σε αντίθεση με τη δύναμη, παράγει ουσιαστική μακροπρόθεσμη υποστήριξη. Η νομιμοποίηση μπορεί στη συνέχεια να θεωρηθεί ως η διαδικασία εφαρμογής των διαθέσιμων πόρων νομιμότητας για την ομαλή χρήση της πολιτικής εξουσίας.

Σε αυτήν τη διαδικασία, τα καθεστώτα τείνουν να λειτουργούν όχι μόνο με κοινό σκοπό, αλλά και με ένα κοινό σχέδιο. Περιβάλλουν τις ενέργειές τους σχεδόν καθολικά με μια ευρεία κανονιστική σειρά βασισμένη σε κάποιο ορισμό της «καλής ζωής» για τις αντίστοιχες κοινωνίες τους (Bell, 1965: 594-595). Αυτό συνεπάγεται μια ενεργή και συνήθως ρητή προώθηση των συστατικών αξιών μέσω ενός "πολιτικού τύπου ... που περιγράφει λεπτομερώς την κοινωνική δομή" (Lasswell, 1965: 12).

Η άσκηση της πολιτικής εξουσίας, ωστόσο, πρέπει επίσης να ανταποκρίνεται στις άμεσες και ρεαλιστικές απαιτήσεις της κοινής πολιτικής. Δεν εφαρμόζονται εύκολα οι προδιαγραφές της γενικής νομιμοποίησης, δεδομένου ότι η ενεργός πολιτική ασχολείται με συγκεκριμένα προβλήματα-ενδιάμεσους και πεπερασμένους στόχους αντί για διαρθρωτικές κοινωνικές προδιαγραφές.

Αυτή η προσπάθεια πρέπει να γίνει κατανοητή εξ αρχής ότι είναι κυρίως ερμηνευτική, που μετατρέπει τα στενά πολιτικά συμφέροντα σε συγκεκριμένες αναπαραστάσεις των κατευθυντήριων κανόνων της κοινωνίας. Η πολιτική δράση εξομοιώνεται με τον κοινωνικό σκοπό και, ως εκ τούτου, τα βραχυπρόθεσμα και ουσιαστικά θέματα πολιτικής έχουν ευρεία τελολογική σημασία. Έτσι, δημιουργείται μια πιο άμεση απαίτηση της νομιμοποιητικής διαδικασίας, δηλαδή η παροχή στο καθεστώς υποστηρικτικών κοινωνικών συνθηκών για την άσκηση μίας αποτελεσματικής πολιτικής. Υπό αυτήν την ιδιότητα, η νομιμοποίηση υποστηρίζει απαραίτητα την εξωτερική και την εσωτερική πολιτική.

Ο ρόλος των υπευθύνων χάραξης πολιτικής

Εξετάζοντας την άσκηση εξωτερικής πολιτικής ολιστικά, διαπιστώνουμε ότι το περιβάλλον επηρεάζει την πολιτική με δύο τρόπους: ενεργεί στην έκβαση (το «επιχειρησιακό περιβάλλον») και λειτουργεί ως ερέθισμα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής (το «ψυχολογικό περιβάλλον»). (Sprout, 1965: 11). Αυτή η γνωστή διάκριση τονίζει ότι, αν και το αποτέλεσμα της πολιτικής εμφανίζεται στο ίδιο το περιβάλλον, η

διαμόρφωση πολιτικής λαμβάνει χώρα στο μυαλό των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, οι σχέσεις μεταξύ του υπεύθυνου χάραξης πολιτικής και του περιβάλλοντος είναι υποκειμενικές (Sprout and Sprout, 1965).

Ο υπεύθυνος χάραξης πολιτικής επιλέγει και ανταποκρίνεται υποκειμενικά σε ερεθίσματα τα οποία καθορίζονται υποκειμενικά. Ο πλέον κοινός και βολικός όρος που χρησιμοποιείται για να υπολογίσουμε αυτήν την υποκειμενική μεταχείριση του περιβάλλοντος είναι αυτή της «εικόνας» (Boulding, 1956: Fronkel, 1963). Η έννοια της εικόνας στηρίζεται στην ψυχολογία, ωστόσο, για να εξεταστεί ο ρόλος της νομιμοποίησης, δεν χρειάζεται να περιορίσουμε την εικόνα σε μια διανοητική αναπαράσταση από το άτομο. Ο "γνωστικός συμπεριφορισμός" λειτουργεί επίσης με αναφορά στο κοινωνικό περιβάλλον της πολιτικής (Bauer, 1968: 5). Ο σχεδιασμός της πολιτικής είναι μια κοινωνική διαδικασία στην οποία ενσωματώνεται μια διανοητική διαδικασία.

Έτσι, εκτός από τις ατομικές του πτυχές όπως η ψυχολογική προδιάθεση, το προσωπικό κίνητρο ή η αυθεντικότητα, η εικόνα του περιβάλλοντος είναι επίσης μια δομημένη αναπαράσταση της πραγματικότητας με ευρεία πολιτική εφαρμογή. Τα πολιτικά συμφέροντα κοινοποιούνται, αμφισβητούνται και δικαιολογούνται μέσω μιας εικόνας. Κατά συνέπεια, οι πολιτικοί παράγοντες συμμετέχουν στη χάραξη της πολιτικής επιδιώκοντας να πείσουν τους άλλους να «δουν τα πράγματα με τον τρόπο τους» ή να προσυπογράψουν την «άποψη» κάποιου άλλου.

Το αποτέλεσμα είναι μια εικόνα του περιβάλλοντος πολιτικής που μπορεί να περιγραφεί ως μία οργανωτικά καθορισμένη πραγματικότητα (Berger and Luckmann, 1966: 116). Και αυτή η πραγματικότητα, για να είναι αποτελεσματική στην υποστήριξη της πολιτικής, πρέπει επίσης να γίνει συνεπής με τη δράση που έχει ληφθεί. Εν ολίγοις, οι εικόνες λειτουργούν στην πολιτική αρένα. Έτσι, η διαδικασία διαμόρφωσης της εικόνας του περιβάλλοντος για την υποστήριξη μιας δεδομένης πολιτικής σε μια δεδομένη στιγμή είναι τόσο πολιτικά σημαντική όσο και στο θεμέλιο της νομιμοποίησης.

Η εικόνα και τα σύμβολα

Για τη νομιμοποίηση, η πολιτική αναφέρεται στη συνέχεια σε μια συμβολική γλώσσα των οποίων οι αναφορές βρίσκονται στην κοινωνική τάξη (Berger and Luckmann, 1966: 40). Τα πιο άμεσα χρησιμοποιούμενα σύμβολα είναι αυτά που έχουν ονομαστεί «σύμβολα συμπύκνωσης» τα οποία έχουν σχεδιαστεί για να προκαλούν τα

συναισθήματα που σχετίζονται με μία δεδομένη κατάσταση (Edelman, 1964: 4,20). Στην αρχή της μεταπολεμικής πολιτικής, τέτοιες διχοτόμες φράσεις όπως «ιμπεριαλιστική» και «δημοκρατική» ή «σοσιαλιστική» και «καπιταλιστική» από τη σοβιετική πλευρά και «ελεύθερος κόσμος» και «κομμουνιστικός» ή «ολοκληρωτικός» και «δημοκρατικός», στην αμερικανική πλευρά, ήταν σύμβολα συμπύκνωσης.

Βοήθησαν στη δημιουργία μίας ενιαίας ταυτότητας μεταξύ κοινωνικών και πολιτικών στόχων. Τα σύμβολα συμπύκνωσης χρησιμεύουν έτσι στην επιβολή γενικής σημασίας για την αμεσότητα και τη μεροληψία της πολιτικής. Η νομιμοποίηση σε αυτήν τη φόρμα συνοδεύει την παρουσίαση της πολιτικής. Και οποιαδήποτε επακόλουθη υπεράσπιση ή δικαιολογία θα τείνει στη συνέχεια να βασίζεται στη δομή της νομιμοποίησης που ακολουθεί μια πολιτική. Για αυτούς τους λόγους, η πολιτική φαίνεται σπάνια να προκύπτει από μια συγκεκριμένη απάντηση σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Αντίθετα, τόσο η απόκριση όσο και η κατάσταση ερμηνεύονται μέσω της υποστηρικτικής εικόνας και των σχετικών συμβόλων της ώστε να αφαιρούνται από ολόκληρη την κοινωνική δομή του έθνους.

Ο ρόλος των ιδεολογιών

Τα σύμβολα της κοινωνικής δομής έχουν ήδη καθιερωθεί για τα περισσότερα έθνη μέσω μιας ιδεολογίας. Οι ιδεολογίες τείνουν να είναι ισχυρές πηγές νομιμοποίησης. Στην πραγματικότητα, μια ιδεολογία είναι η ίδια μια συμβολική γλώσσα, ένα σύστημα «πολιτικής σημειογραφίας» (Moore, 1965: 415). Στον πυρήνα της είναι ένα σχετικά αφηρημένο σώμα δόγματος που βασίζεται επιλεκτικά στον προσανατολισμό των μελών της κοινωνίας στην πολιτική δράση. Έτσι, όποια και αν είναι η προοπτική της, η ιδεολογία καθίσταται πολιτικά χρήσιμη για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής μόνο όταν μπορεί να εφαρμοστεί.

Σε αυτήν την προοπτική, οι μεταπολεμικές εξωτερικές πολιτικές της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών φαίνεται ότι έχουν ένα υψηλό νομιμοποιημένο περιεχόμενο. Υπάρχουν δύο πτυχές που το αντικατοπτρίζουν αυτό. Μία, που έχει ήδη σημειωθεί, είναι η ιδεολογική έκφραση ενός πολωμένου κόσμου που βοήθησε στη διαμόρφωση των συνακόλουθων ψυχολογικών συγκρούσεων. Η άλλη είναι το γεγονός ότι και οι δύο διαδικασίες πολιτικής ενσωμάτωσαν μια δυνητικά εχθρική διεθνή κατάσταση ως εγχώριο σχετικό φαινόμενο.

Αυτό το τελευταίο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σε κάθε περίπτωση, η

διακηρυγμένη εξωτερική πολιτική ανταποκρίθηκε στα εσωτερικά στοιχεία. Και σε κάθε περίπτωση, η εξέλιξη της πολιτικής, που καλύπτει την περίοδο του ψυχρού πολέμου, χαρακτηρίστηκε από σημεία καμπής ιδεολογικού χαρακτήρα. Στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι διεθνείς συνθήκες ήταν αβέβαιες. Ακόμη και με μια εκφρασμένη πρόθεση ηγετών τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της ΕΣΣΔ να αποτρέψουν την επιστροφή σε συνθήκες πριν από τον πόλεμο, δεν είχε καθιερωθεί καμία μεταπολεμική τάξη πραγμάτων.

Το μόνο που υπήρχε ήταν οι ασταθείς διπλωματικές ανταλλαγές μιας φθίνουσας συμμαχίας του πολέμου. Αυτές αποκάλυψαν τις διαφορετικές απόψεις που είχαν η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες για τον μεταπολεμικό κόσμο με την πρώτη να βασίζεται σε ανεξάρτητα εγγυημένη ασφάλεια, και η δεύτερη σε διεθνώς εγγυημένη ασφάλεια. Σε καμία όμως περίπτωση δεν υπήρχαν ολοκληρωμένες μεταπολεμικές πολιτικές που ξεπέρασαν συγκεκριμένα ζητήματα.

Παρόμοια κατάσταση υπήρχε και στις δύο κοινωνίες. Σε κάθε περίπτωση, ο πόλεμος άφησε εγχώριες αβεβαιότητες σχετικά με την κατάσταση και την κατεύθυνση της οικονομίας, την προσαρμογή από στρατιωτικές σε πολιτικές προτεραιότητες και την αποκατάσταση ενός πολιτικού συστήματος που αποσπάται από την ανησυχία για τον πόλεμο. Αυτές οι αβεβαιότητες διέφεραν ως προς τον χαρακτήρα και τη σοβαρότητα λόγω των διαφορετικών κοινωνικών συστημάτων, του διαφορετικού αντίκτυπου του πολέμου (που είχε διεξαχθεί μόνο σε σοβιετική επικράτεια), διαφορετικών οικονομικών επιπέδων και σχεδίων και ούτω καθεξής. Αλλά και πάλι, καμία κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το 1945 είχε μία αναπτυγμένη πολιτική. Ωστόσο, μετά το 1947 και τα δύο έθνη είχαν διαμορφώσει ολοκληρωμένες πολιτικές γύρω από τη εμφανή εικόνα της πολωμένης διεθνούς κατάστασης, που περιγράφεται από το καθένα με όρους των κυρίαρχων κοινωνικών κανόνων του.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου, η νομιμοποίηση στη σοβιετική και αμερικανική πολιτική μπορεί να διαχωριστεί αναλυτικά σε δύο φάσεις. Η πρώτη ήταν μια προσεκτική φάση στην οποία εισήχθησαν νομιμοποιητικά σύμβολα και οι πολιτικοί αναλυτές προειδοποιούσαν για τον ιδεολογικό χαρακτήρα της μεταπολεμικής τάξης. Αυτή η φάση, που διήρκεσε περίπου ως στα μέσα του 1946, ασχολήθηκε κυρίως με την ιδεολογική κατηγοριοποίηση μετά τον πόλεμο. Η δεύτερη φάση ήταν διεκδικητική κατά την οποία τα ίδια νομιμοποιητικά σύμβολα εφαρμόστηκαν ενεργά στην εξωτερική πολιτική. Αυτή η φάση συνεχίστηκε μέχρι το 1946 και κορυφώθηκε το 1947 με τα «δύο στρατόπεδα» και το Δόγμα του Τρούμαν, τις οριστικές εκφράσεις τόσο των

αναδυόμενων θέσεων εξωτερικής πολιτικής των δύο εθνών όσο και της εξελισσόμενης μεταπολεμικής τάξης.

Μεταξύ αυτών των φάσεων αξίζει να σημειωθούν δύο χαρακτηριστικά. Το ένα είναι ότι η εμφάνιση της προσεκτικής ή δυναμικής φάσης σε μια χώρα ήταν μέρος μιας παρόμοιας εξέλιξης στην άλλη. Οι φάσεις τείνουν να είναι διαδραστικές, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να ανταποκρίνονται ειδικότερα στις σοβιετικές νομιμοποιητικές εξελίξεις. Το δεύτερο χαρακτηριστικό βρίσκεται στη μετάβαση από τη μία φάση στην άλλη. Στην προσεκτική φάση, το ιδεολογικό σχέδιο κατασκευάστηκε κυρίως από οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία. Στην διεκδικητική φάση αυτό το μοτίβο συνδέθηκε άμεσα με την εξωτερική πολιτική.

Αλλά αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι η διαφοροποίηση μεταξύ των φάσεων δεν ήταν ουσιαστική. Αντίθετα, η μετάβαση από την προσεκτική στη διεκδικητική φάση καταγράφηκε στο πεδίο, στην ένταση και στον τόνο της ιδεολογικής παρουσίασης. Η έμφαση μετατοπίστηκε από την απλή κατηγοριοποίηση σε ιδεολογικές συγκρούσεις και τον αντίκτυπό της στην κοινωνία. Η προσεκτική φάση της νομιμοποίησης αναπτύχθηκε στη Σοβιετική Ένωση ως πολιτική απάντηση στο τέλος των εχθροπραξιών και στην ανάγκη αποκατάστασης ενός μέρους από τον χαμένο έλεγχο του Κομμουνιστικού Κόμματος.

Ο πόλεμος είχε απαιτήσει προσαρμογές τόσο στις πολιτικές όσο και στις ιδεολογικές απαιτήσεις των σοβιετικών πολιτών με μια σχετική χαλάρωση ολόκληρης της κοινωνικής δομής. Υπήρξε επίσης μια κρίση της οικονομίας τόσο από την εκτροπή των στόχων όσο και από την απόλυτη καταστροφή - μια οικονομία, είναι σημαντικό να σημειωθεί, του οποίου η επιτυχία και ο σκοπός μετρήθηκαν από την κατάσταση των καπιταλιστικών οικονομιών. Ως αποτέλεσμα, το καθεστώς έθεσε αυστηρές προϋποθέσεις για την πολιτική και οικονομική ανασυγκρότηση που, φυσικά, απαιτούσαν μια νέα κινητοποίηση του πληθυσμού. Και αυτό, με τη σειρά του, επέφερε επανάληψη των ιδεολογικών προτύπων.

Μέρος της σοβιετικής απόκρισης στις μεταπολεμικές απαιτήσεις ήταν τότε να αποκατασταθεί το θεμελιώδες θεσμικό πλαίσιο της προπολεμικής περιόδου με βάση την ιδεολογικά καλά θεμελιωμένη διάκριση μεταξύ σοσιαλισμού και καπιταλισμού. Χρησιμοποιήθηκε αλληλεπιδραστικά τόσο από τον Λένιν όσο και από τον Στάλιν και αυτή η διάκριση ήταν ταυτόχρονη αναλυτική και γεωγραφική (Λένιν, 1953: 383-385, Στάλιν, 1953: 240-244). Υπήρχε ένα στρατόπεδο σοσιαλισμού και ένα στρατόπεδο καπιταλισμού, και υπήρχε ένα διεθνές κέντρο για το καθένα. Αυτή η προσέγγιση

ενσωματώθηκε στην έννοια του «καπιταλιστικού κύκλου» και στο δόγμα του «σοσιαλισμού σε μία χώρα» που συνόδευε τους στόχους της σοβιετικής πολιτικής στη δεκαετία του 1930.

Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία είναι βιβλιογραφική αναζητώντας εκείνες τις πηγές οι οποίες αναδεικνύουν το ρόλο της προπαγάνδας στην εσωτερική νομιμοποίηση των δύο πλευρών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

Ειδικότερα, τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία καλείται να απαντήσει είναι τα ακόλουθα:

E.E.1: Πώς εφαρμόζεται η προπαγάνδα για την εσωτερική νομιμοποίηση στην περίπτωση ιδεολογικών συγκρούσεων μεταξύ κρατών.

E.E.2: Ποιες ήταν οι μέθοδοι τις οποίες ακολούθησαν οι δύο πλευρές μέσω της προπαγάνδας προκειμένου να αντιπαρατεθούν στη διεθνή πολιτική αρένα.

Κεφάλαιο 2. Εννοιολογική προσέγγιση της προπαγάνδας

Η προπαγάνδα έχει μελετηθεί στην ιστορία, τη δημοσιογραφία, την πολιτική επιστήμη, την κοινωνιολογία και την ψυχολογία, καθώς και από μια διεπιστημονική προοπτική. Η μελέτη της προπαγάνδας ως ιστορικού φαινομένου είναι η εξέταση των πρακτικών των προπαγανδιστών ως γεγονότων και των επακόλουθων γεγονότων ως πιθανών επιπτώσεων της προπαγάνδας. Εξετάζοντας την προπαγάνδα μέσω των εικόνων μπορούμε να κατανοήσουμε πώς η διαχείριση των ειδήσεων ή η «περιστροφή» διαμορφώνει τις πληροφορίες, δίνοντας έμφαση στα θετικά χαρακτηριστικά και υποβαθμίζοντας τα αρνητικά.

Η εξέταση της προπαγάνδας υπό το πρίσμα της πολιτικής επιστήμης είναι η ανάλυση των ιδεολογιών η διάδοση τους και ο αντίκτυπος τους στην κοινή γνώμη. Η κοινωνιολογική προσέγγιση της προπαγάνδας αναλύει τα κοινωνικά κινήματα και την αντίθετη προπαγάνδα που εμφανίζεται στην εσωτερική αντιπολίτευση. Η ψυχολογική διερεύνηση της προπαγάνδας είναι ο προσδιορισμός των επιπτώσεών της στα άτομα.

Η προπαγάνδα θεωρείται επίσης από μερικούς μελετητές ως εγγενή σκέψη και πρακτική στον πολιτισμό της μάζας. Μια πιο πρόσφατη τάση που βασίζεται στα περισσότερα από αυτά τα συμμαχικά πεδία είναι η μελέτη της προπαγάνδας ως προμηθευτή της ιδεολογίας και, για το σκοπό αυτό, είναι σε μεγάλο βαθμό μια μελέτη για το πώς κατασκευάζονται κυρίαρχες ιδεολογικές έννοιες μέσα σε αυτά τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (Burnett, 1989, σελ. 127– 137). Η εθνογραφική έρευνα είναι ένας τρόπος για να προσδιοριστεί εάν οι παραλήπτες της προπαγάνδας δέχονται ή αντιστέκονται σε κυρίαρχα ιδεολογικά νοήματα.

Ιστορική εξέλιξη της έννοιας

Η προπαγάνδα, με την πιο ουδέτερη έννοια, σημαίνει διάδοση ή προώθηση συγκεκριμένων ιδεών. Στα λατινικά, σημαίνει «να διαδώσει» ή «να σπείρει». Το 1622, το Βατικανό ίδρυσε το Sacra Congregatio de Propaganda Fide, που σημαίνει την ιερή εκκλησία για τη διάδοση της πίστης της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Επειδή η προπαγάνδα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας είχε ως σκοπό να διαδώσει την πίστη στον Νέο Κόσμο, καθώς και να αντιταχθεί στον Προτεσταντισμό, η λέξη προπαγάνδα απώλεσε την ουδετερότητά της και η επακόλουθη χρήση είχε καταστήσει τον όρο υποτιμητικό.

Εκτός από τη συσχέτιση με ανήθικες, επιβλαβείς και αθέμιτες τακτικές, η προπαγάνδα ορίζεται επίσης συνήθως ως «οργανωμένη πειθώ» (DeVito, 1986, σελ. 239). Η πειθώ διαφέρει από την προπαγάνδα, αλλά ο όρος χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμος για ύποπτες ρητορικές. Ο Sproule (1994) αναφέρει την προπαγάνδα ως οργανωμένη μαζική δίωξη με μυστική πρόθεση και κακή ή ανύπαρκτη συλλογιστική: «Η προπαγάνδα αντιπαθεί το έργο μεγάλων οργανισμών ή ομάδων για να κερδίσει το κοινό για ειδικά συμφέροντα μέσω μιας μαζικής ενορχήστρωσης ελκυστικών συμπερασμάτων, συσκευασμένων για να κρύψουν και τα δύο τον πειστικό τους σκοπό και την έλλειψη ορθών λόγων υποστήριξης» (σελ. 8).

Πολλοί μελετητές έχουν αναλύσει τον ορισμό της λέξης προπαγάνδας. Ο Jacques Ellul (1965, σελ. Xv) επικεντρώθηκε στην προπαγάνδα ως μία τεχνική (κυρίως, η ψυχολογική χειραγώγηση) που, στις τεχνολογικές κοινωνίες «έχει ορισμένα ιδεολογικά αποτελέσματα», είτε χρησιμοποιούνται από κομμουνιστές ή ναζί ή δυτικές δημοκρατικές οργανώσεις. Θεωρούσε την προπαγάνδα ως κοινωνιολογικό φαινόμενο.

Ο Ellul ισχυρίστηκε ότι σχεδόν όλα τα προκατειλημμένα μηνύματα στην

κοινωνία ήταν προπαγανδιστικά ακόμη και όταν οι προκαταλήψεις ήταν ασυνείδητες. Επειδή η προπαγάνδα είναι στιγμιαία καταστρέφει την αίσθηση της ιστορίας και δεν επιτρέπει την κριτική σκέψη. Ωστόσο, ο Ellul πίστευε ότι η προπαγάνδα ήταν αόριστη επειδή ζούμε στη μαζική κοινωνία. Η προπαγάνδα δίνει τη δυνατότητα συμμετοχής σε σημαντικές εκδηλώσεις όπως εκλογές και εορτασμούς. Ο Ellul είπε ότι η αλήθεια δεν διαχωρίζει την προπαγάνδα από τις «ηθικές μορφές» επειδή η προπαγάνδα χρησιμοποιεί την αλήθεια, την μισή αλήθεια και την περιορισμένη αλήθεια.

Ο Leonard W. Doob, ο οποίος χαρακτήρισε την προπαγάνδα το 1948 ως «την προσπάθεια να επηρεάσει τις προσωπικότητες και να ελέγξει τη συμπεριφορά των ατόμων προς τους σκοπούς που θεωρούνται μη επιστημονικές ή αμφίβολης αξίας σε μια κοινωνία σε μια συγκεκριμένη στιγμή» (σελ. 390), αναφέρει ότι «δεν είναι επιθυμητός ένας σαφής ορισμός της προπαγάνδας» (σελ. 375). Ο Doob απέρριψε έναν σύγχρονο ορισμό της προπαγάνδας λόγω της πολυπλοκότητας των ζητημάτων που σχετίζονται με τη συμπεριφορά στην κοινωνία και τις διαφορές σε χρονικές περιόδους και πολιτισμούς.

Οι ψυχολόγοι Anthony Pratkanis και Elliot Aronson (2001) στο βιβλίο τους επιχείρησαν να ενημερώσουν τους Αμερικανούς σχετικά με τις προπαγανδιστικές πρακτικές και την ψυχολογική τους δυναμική, ώστε οι άνθρωποι να γνωρίζουν «πώς να αντισταθμίσουν την αποτελεσματικότητά τους» (σελ. Xv). Θεωρούσαν την προπαγάνδα ως κατάχρηση πειθούς και αναγνώρισαν ότι η προπαγάνδα είναι κάτι περισσότερο από μια έξυπνη απάτη Σε μια σειρά περιπτωσιολογικών μελετών, απεικόνισαν τακτικές προπαγάνδας, όπως η απόκρυψη ζωτικών πληροφοριών, η επίκληση στο συναίσθημα, η χρήση συσχετίσεων χωρίς νόημα και άλλων στρατηγικών αμφισβητήσιμης ηθικής. Προσδιόρισαν την προπαγάνδα ως μία «μαζική» πρόταση ή επιρροή μέσω της χειραγώγησης των συμβόλων και της ψυχολογίας του ατόμου »(σελ. 11), δίνοντας έτσι έμφαση στη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία.

Συνεχίζοντας την ανάλυση του ορισμού, η προπαγάνδα επιδιώκει να επιτύχει μια απάντηση, μια συγκεκριμένη αντίδραση ή δράση από ένα ακροατήριο που προωθεί την επιθυμητή πρόθεση του προπαγανδιστή.. Οι άνθρωποι στο ακροατήριο μπορεί να πιστεύουν ότι ο προπαγανδιστής έχει το ενδιαφέρον τους στην καρδιά, αλλά στην πραγματικότητα, τα κίνητρα του προπαγανδιστή είναι εγωιστικά. Τα εγωιστικά κίνητρα δεν είναι απαραίτητα αρνητικά και η κρίση εξαρτάται από το ποια ιδεολογία υποστηρίζει. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι που άκουγαν τις εκπομπές της φωνής της Αμερικής (VOA) πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ενημερωνόντουσαν για πληροφορίες οι οποίες δεν ήταν διαθέσιμες, και έτσι φάνηκε ότι ο

VOA είχε αλτρουιστικά κίνητρα.

Ωστόσο, οι πληροφορίες που έλαβαν από τη VOA εγχύθηκαν ιδεολογικά για να διαμορφώσουν θετικές αντιλήψεις για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους της και για να χειραγωγήσουν τη στάση απέναντι στη δημοκρατία, το κεφάλαιο και την ελευθερία. Οι περισσότεροι Αμερικανοί δεν θα θεωρούσαν αυτές τις πρακτικές αρνητικές, αλλά οι αξιωματούχοι της κομμουνιστικής κυβέρνησης το έκαναν.

Είναι σύνηθες φαινόμενο, κατά τη διάρκεια μίας πολεμικής σύρραξης, τα μέλη του Τύπου να διαμαρτύρονται για περιορισμούς που τους επιβάλλονται στην αναφορά των γεγονότων του πολέμου. Δημοσιογράφοι εφημερίδων που κάλυπταν τον εμφύλιο πόλεμο παραπονέθηκαν τη δεκαετία του 1860, όπως έκαναν οι δημοσιογράφοι κατά τη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου το 1991. Ο Tom Wicker (1991), των New York Times, έγραψε: μπόρεσαν να επικοινωνήσουν με το κοινό ακριβώς για το τι ήθελαν να γνωρίζουν οι πολίτες»(σελ. 96).

Όταν ο Iyad Allawi επελέγη ως ενδιάμεσος πρωθυπουργός του Ιράκ τον Αύγουστο του 2004, έκλεισε για αντίποινα τα γραφεία του Al Jazeera στη Βαγδάτη για δυσμενής κάλυψη της κυβέρνησής του (Galbraith, 2004, σ. 70). Τα παράπονα σχετικά με τον έλεγχο πληροφοριών κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν είναι ασυνήθιστο φαινόμενο καθώς το πρώτο θύμα κατά τη διάρκεια του πολέμου είναι η αλήθεια. Η τηλεοπτική μετάδοση διασχίζει επίσης πολιτικά όρια. Σίγουρα, καθώς οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις ανετράπησαν στην Πολωνία, την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία, την Ανατολική Γερμανία και τη Ρουμανία το 1989, ο κόσμος είδε δραματικές ενδείξεις ότι η προπαγάνδα δεν μπορεί να συγκρατηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα όπου υπάρχει τηλεόραση.

Οι άνθρωποι που ζούσαν κάτω από το καθεστώς της Ανατολικής Γερμανίας έλαβαν τηλεοράσεις από τη Δυτική Γερμανία και είδαν καταναλωτικά αγαθά και έναν τρόπο ζωής που ήταν άφθονος και όχι λιτός. Επίσης, η τεχνολογία της φορητής βιντεοκάμερας επέτρεψε στους ερασιτέχνες να συλλάβουν και να προβάλουν πλάνα από την τσεχική αστυνομία σχετικά με τη βία, τη σφαγή των γεωργιανών διαδηλωτών στο Tbilisi και το λουτρό αίματος στην πλατεία Τιενανμέν. Στην περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας, οι επαναστάτες διαδηλωτές παρήγαγαν το "Video Journal" σε οικιακές βιντεοκάμερες και το έστειλαν σε τσεχικά σπίτια μέσω νοικιασμένων δορυφορικών πιάτων.

Στην Πολωνία, ο LechWalesaanέφερε ότι το κίνημα της Αλληλεγγύης δεν θα

μπορούσε να έχει πετύχει χωρίς βίντεο. Στη Ρουμανία, ενώ τα πλήθη διαμαρτυρήθηκαν ενάντια στο Νικόλα Τσαουσέσκου, η τηλεόραση έδειξε φόβο και αμφιβολία στα μάτια του και ενθάρρυνε τους ανθρώπους να συνεχίσουν να πολεμούν ενάντια στο καθεστώς του παρά τη βία του στρατού του. Κατά ειρωνικό τρόπο, το κέντρο της έντονης μάχης μεταξύ του στρατού και των οπαδών του Τσαουσέσκου ήταν ο τηλεοπτικός σταθμός του Βουκουρεστίου. Η νέα κυβέρνηση βρισκόταν εκεί, κάνοντας τον τηλεοπτικό σταθμό το επίκεντρο της επανάστασης και την έδρα της προσωρινής κυβέρνησης.

Η προπαγάνδα στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου

Για να επιτύχουν το πέρασμα ενός αμερικάνικου προγράμματος προπαγάνδας για την ειρήνη, οι υποστηρικτές της διοίκησης του Τρούμαν καθόρισαν τη Σοβιετική Ένωση ως κακό εχθρό σε αυτόν τον νέο «πόλεμο λέξεων». Οι υποστηρικτές της προπαγάνδας τόνισαν επίσης το ύψος της υποστήριξης που υπήρχε για ένα αμερικανικό πρόγραμμα προπαγάνδας. Όπως και με οποιονδήποτε πόλεμο, πριν η Αμερική μπορέσει να παρέμβει η βοήθειά της πρέπει να είναι επιθυμητή από εκείνους που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Για να υποστηρίξουν την είσοδο της Αμερικής στον Ψυχρό Πόλεμο, οι ηγέτες του Κογκρέσου βασίστηκαν κυρίως σε αφηγήσεις ή άλλα ποιοτικά επιχειρήματα και στοιχεία τα οποία έλαβαν λίγη κριτική εκείνη την εποχή. Οι συζητήσεις Smith-Mundt ήταν γεμάτες με παραδείγματα σοβιετικών κακοποιήσεων στον κόσμο του πολέμου. Ο εκπρόσωπος Fred E. Busbey (R-IL) τόνισε τη χρήση των στρατοπέδων συγκέντρωσης των Σοβιετικών και πυροβολισμών που εξαπλώνουν τρόμο σε όλη την Ανατολική Ευρώπη. Ο Γερουσιαστής John W. McCormack (D-MA) μετέδωσε μια πιο συγκεκριμένη ιστορία σχετικά με την δίωξη και τη φυλάκιση ενός αρχιεπισκόπου στη Γιουγκοσλαβία.

Ο Κομμουνισμός σύμφωνα με τον McCormack αμφισβήτησε τις θρησκευτικές ελευθερίες, όπως αποδεικνύεται από την άδικη δίκη του Αρχιεπισκόπου Stepinac, ο οποίος στάθηκε ως «σύμβολο της δίωξης όλων των θρησκειών». Ο Γερουσιαστής John E. Rankin (D-MS) είπε μια διαφορετική ιστορία για να υποστηρίξει το επιχείρημά του ότι ο κομμουνισμός επιδίωξε «να καταστρέψει τον Χριστιανισμό και όλες τις ελεύθερες κυβερνήσεις». Ο Ράνκιν μίλησε για το ταξίδι του πρώην Προέδρου Χούβερ στην Ευρώπη, όπου είδε ένα "πανό τεντωμένο στην πύλη της Μόσχας που έγραφε: «Η θρησκεία είναι το οπιούχο του λαού" (Κογκρέσο των ΗΠΑ, House, 1947b).

Ο Γερουσιαστής Walter H. Judd (R-MN) μετέφερε μια άλλη ιστορία ενός φίλου από την Κίνα, ο οποίος αναρωτιόταν αν τα αμερικανικά στρατεύματα έκαναν πράξη

«δολοφονία, βιασμό και κακομεταχείριση ενός Κινέζου κάθε μέρα;» Ο εκπρόσωπος Harold D. Cooley (D-NC) κατέληξε στο συμπέρασμα, όπως και οι περισσότεροι υποστηρικτές του Smith-Mundt, ότι η ψεύτικη προπαγάνδα που προήλθε από το ρωσικό ραδιόφωνο λειτουργούσε για να «βλάψει την αμερικανική δημοκρατία» (Κογκρέσο των ΗΠΑ, House, 1947b).

Ο A. AverellHarriman, Υπουργός Εμπορίου, είπε μια διαφορετική ιστορία στην Υποεπιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του 1947 σχετικά με την αντίδραση στο τέλος του Β 'Παγκοσμίου Πολέμου στη Ρωσία. Σύμφωνα με τον Harriman, αυτή η ιστορία επιβεβαίωσε ότι ο ρωσικός λαός υποστήριξε τις Ηνωμένες Πολιτείες και ενδιαφερόταν έντονα για γεγονότα και ειδήσεις σχετικά με την Αμερική (USCongress, House, 1947a).

Κατά τη διάρκεια του 1949 και του 1950, οι υπεύθυνοι χάραξης της προπαγάνδας άρχισαν να καθορίζουν το κοινό για την αμερικανική προπαγάνδα, στηριζόμενοι στο ίδιο είδος ποιοτικών στοιχείων που βοήθησαν στην εφαρμογή του προγράμματος μόνο 2 χρόνια πριν. Μέσα από συνεντεύξεις, μαρτυρίες και συναισθήματα πολιτών της Σοβιετικής Ένωσης, ανακάλυψαν ένα ξένο ακροατήριο που επιθυμούσε να μαθαίνει νέα σχετικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Από την αρχή της Εκστρατείας της Αλήθειας, οι υπεύθυνοι για την αμερικανική προπαγάνδα βασίστηκαν στη θεωρητική δύναμη της μεταφοράς του πολέμου για να δικαιολογήσουν τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες. Αρχικά, αξιωματούχοι καθιέρωσαν το ρόλο που διαδραμάτισε η προπαγάνδα στις ζωές από τον κομμουνισμό. Στην πρώτη έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών, η επιτροπή ανέφερε ότι "οι καθημερινές εκπομπές ειδήσεων και σχολίων δεν ήταν ικανές προκειμένου να ικανοποιήσουν την τεράστια όρεξη ... για πληροφορίες σχετικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες" πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα. Αυτή η επιθυμία για αμερικανική πληροφόρηση, υποστήριξαν, αναπτύχθηκε από την προπαγάνδα που παρέχεται σε ανθρώπους που υποδουλώνονται από τον κομμουνισμό με φράσεις όπως «φέρνει αξιόπιστα νέα», «φέρνει ελπίδα και ενθάρρυνση σε ανθρώπους που αγαπούν την ελευθερία» και «βοηθάει στην αποτροπή της απόγνωσης" (Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, 1949, σελ. 7, 88).

Οι συνεντεύξεις προσφέρθηκαν ως απόδειξη των επιπτώσεων του προγράμματος προπαγάνδας πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα. Ο Mark A. May, μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής, ταξίδεψε στην Ευρώπη για να εκτιμήσει το αποτέλεσμα της προπαγάνδας της Αμερικής. Μόλις έφτασε εκεί, πραγματοποίησε άτυπες συνεντεύξεις με 235 άτομα αποτελούμενα από προσωπικό προπαγάνδας, υπαλλήλους του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, Αμερικανούς που δεν ήταν συνδεδεμένοι με την κυβέρνηση και

αλλοδαπούς. Με βάση αυτές τις συνεντεύξεις, ο May κατέθεσε ότι η Φωνή της Αμερικής (VOA) έφερε "πληροφορίες σε μια πιο αντιπροσωπευτική διατομή των πληθυσμών" στις χώρες του Σοβιετικού Μπλοκ" από ό,τι στις περισσότερες ελεύθερες χώρες της Ευρώπης."

Τόνισε, ωστόσο, ότι τα αποτελέσματα δεν μπορούσαν να αναφερθούν με στατιστικούς όρους (Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, 1949, σελ. 87-88). Ισχυρίστηκαν επίσης ότι οι έντονες αντιδράσεις κατά του προγράμματος προπαγάνδας της Αμερικής στον κομμουνιστικό τύπο απέδειξαν ότι παρήγαγε το επιθυμητό αποτέλεσμα πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα. Στην έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών του 1949, επεσήμαναν μια δήλωση του Πρέσβη Walter Bedell Smith για να διευκρινίσει το αποτέλεσμα της προπαγάνδας. Σύμφωνα με τον Smith, η αμερικανική προπαγάνδα περιορίζεται από την έντονη επίθεση από τη σοβιετική κυβέρνηση, πράγμα που σήμαινε ότι είχε «εντυπωσιακή επίδραση στην ΕΣΣΔ».

Τέλος, ισχυρίστηκαν ότι το Κρεμλίνο αποθάρρυνε τους πολίτες να ακούνε τη VOA, αποδεικνύοντας περαιτέρω την αποτελεσματικότητά του προγράμματος. Η εξαμηνιαία έκθεση αποκάλυψε ότι η σοβιετική κυβέρνηση κατηγόρησε δημοσίως τη VOA ότι "υποκίνησε τους αγρότες να πυροβολήσουν κυβερνητικούς πράκτορες". Τέτοιες καταγγελίες που παρουσιάστηκαν από τη σοβιετική κυβέρνηση δήθεν επιβεβαίωσαν τον αντίκτυπο της VOA. Διαφορετικά, δήλωσαν ότι οι Σοβιετικοί δεν θα προσπαθούσαν να σαμποτάρουν το πρόγραμμα της Αμερικής για την προπαγάνδα (Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, 1949).

Οι αξιωματούχοι της προπαγάνδας φάνηκαν να συμφωνούν ότι η πιο πειστική απόδειξη της αποτελεσματικότητας του προγράμματος ήταν η προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να εμποδίσει τις μεταδόσεις της VOA. Οι ίδιοι επιχειρηματολόγησαν ότι αν δεν υπήρχε ακροατήριο, η σοβιετική κυβέρνηση δεν θα ξόδευε τόσα πολλά χρήματα για να την εμποδίσει. Ο George V. Allen, βοηθός υπουργός Εξωτερικών για τις Δημόσιες Υποθέσεις, διατύπωσε αυτό το επιχείρημα στην υποεπιτροπή της Επιτροπής Συγκλήσεων για τις Πιστώσεις του 1949: "Δεν νομίζω ότι θα μπορούσαν να υπάρξουν καλύτερα αποδεικτικά στοιχεία για το εάν είμαστε αποτελεσματικοί από τις προσπάθειες της Σοβιετικής Κυβέρνησης ... να εμποδίσει τον ρωσικό λαό να ακούσει τι πρέπει να πούμε στη φωνή της Αμερικής" (Κογκρέσο των ΗΠΑ, Γερουσία, 1949, σελ. 221).

Για να προσδιοριστεί το μέγεθος του ακροατηρίου, τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής παρουσίασαν εκτιμήσεις σχετικά με τον αριθμό των ραδιοφωνικών δεκτών πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα, το οποίο έδειξε εμπειρικά γι' αυτούς τον αριθμό

των ατόμων που μπορούσαν να λάβουν τις μεταδόσεις της VOA. Από αυτούς τους αριθμούς, αιτιολογήθηκε ότι, αν οι ξένοι είχαν τα μέσα να ακούσουν, θα το έκαναν και ότι, αν οι άνθρωποι άκουγαν, θα το πίστευαν. Αυτό αποτέλεσε τη βάση της θεωρίας της «μαγικής σφαίρας» της προπαγάνδας.

Αυτά τα τελευταία συμπεράσματα, ωστόσο, δεν κατάφεραν να πείσουν τους επικριτές του Κογκρέσου, οι οποίοι περίμεναν περισσότερες αποδείξεις για το τι εξυπηρετούσε η ρητορική των προπαγανδιστών. Η υπόθεση των προπαγανδιστών για την αποτελεσματικότητα της VOA βασίστηκε στον αριθμό των ραδιοφωνικών δεκτών σε σχέση με τον αριθμό των ατόμων σε συγκεκριμένες χώρες. Στην υποεπιτροπή της Επιτροπής Πιστώσεων του Σώματος, οι υπάλληλοι του προγράμματος παρουσίασαν ένα διάγραμμα που έδειχνε τον αριθμό των παραληπτών ανά χώρα. Αντί να επισημαίνει μόνο τον αριθμό των δεκτών, το γράφημα υπολόγισε τον μέσο αριθμό ακροατών ανά ραδιοφωνικό σύνολο.

Ο ρόλος της δημόσιας διπλωματίας των Η.Π.Α.

Τα διεθνή προγράμματα πληροφόρησης υπήρξαν ένα μόνιμο εργαλείο της αμερικανικής εξωτερικής ή εθνικής πολιτικής ασφάλειας από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Laurie, 1969). Το Radio Free Europe και το Radio Liberty δημιουργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1950 υπό τη χορηγία της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (CIA) για να ενεργήσουν ως «υποκατάστατες» εγχώριων ραδιοφωνικών υπηρεσιών για το σοβιετικό μπλοκ.

Τα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προγράμματα είναι μια δεύτερη συνιστώσα της δημόσιας διπλωματίας των ΗΠΑ. Ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1930 ως μέρος μιας προσπάθειας για την αντιμετώπιση της γερμανικής διείσδυσης στη Λατινική Αμερική. Αυτές οι πρωτοβουλίες περιελάμβαναν εκπαιδευτικές ανταλλαγές, προγράμματα ομιλητών, καλλιτεχνικές και πολιτιστικές εκδρομές και εκθέματα, καθώς και βιβλιοθήκες στο εξωτερικό. Διοικήθηκαν από το Στέιτ Ντιπάρτμεντ έως ότου μια αναδιοργάνωση το 1978 τους μετέφερε στην USIA (η οποία στη συνέχεια έγινε για σύντομο χρονικό διάστημα ο Διεθνής Οργανισμός Επικοινωνιών των Ηνωμένων Πολιτειών).

Η τρίτη συνιστώσα της δημόσιας διπλωματίας είναι η πολιτική δράση. Αν και ορισμένοι επαγγελματίες της δημόσιας διπλωματίας αντιστέκονται σε οποιαδήποτε σχέση μεταξύ των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει και των άλλων συνιστωσών της

δημόσιας διπλωματίας, η πολιτική δράση παραμένει ένας χρήσιμος γενικός όρος για ένα ευρύ φάσμα επίσημων και οιονεί επίσημων επιχειρήσεων που έχουν σχεδιαστεί για να επηρεάσουν την προοπτική και τη συμπεριφορά των βασικών ατόμων και οργανώσεις στο εξωτερικό.

Μια κλασική υπόθεση ήταν η υποστήριξη της CIA για μη κομμουνιστικά συνδικάτα στη Γαλλία και την Ιταλία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία θεωρείται γενικά ως βασικός παράγοντας στον αγώνα ενάντια στην τοπική κομμουνιστική και σοβιετική επιρροή σε ολόκληρη τη Δυτική Ευρώπη. Στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, η δημόσια διπλωματία θεωρήθηκε ευρέως με απλούς και απογοητευτικούς όρους ως μια μορφή ψυχολογικού πολέμου. Κάτω από τον αντίκτυπο της εμπειρίας του ολικού πολέμου, η πολιτική έτεινε να αντιλαμβάνεται τη δημόσια διπλωματία ως μέρος ενός οπλοστασίου δυνατοτήτων που θα μπορούσαν και θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν στον αναπτυσσόμενο παγκόσμιο αγώνα ενάντια στη Σοβιετική Ένωση και το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα.

Τα προγράμματα δημόσιας διπλωματίας προέκυψαν έτσι ως ανεξάρτητη διάσταση της εθνικής στρατηγικής, πλήρως συγκρίσιμη με τη διπλωματία, τη στρατιωτική και την οικονομική δύναμη. Αυτό το είδος σκέψης οδήγησε την κυβέρνηση Τρούμαν να δημιουργήσει ένα συμβούλιο ψυχολογικής στρατηγικής και να αναπτύξει μια εθνική στρατηγική και σχέδια για τη διεξαγωγή ψυχολογικού πολέμου ενάντια στην Ανατολή.

Αξίζει να σημειωθεί ότι καμία από αυτές τις δραστηριότητες δεν ήταν πολιτικά αμφιλεγόμενη εκείνη την εποχή, αλλά αντανάκλασε μια ευρεία συναίνεση μεταξύ των αμερικανικών ελίτ ότι η «προπαγάνδα» (όπως εξακολουθούσε να ονομάζεται ευρέως) ήταν ένα νόμιμο και σημαντικό εργαλείο πολιτικής και θέματος για σοβαρή ακαδημαϊκή μελέτη. Για να είμαστε σίγουροι, ο αφελής ιδεαλισμός και οι διογκωμένες προσδοκίες συνόδευαν μερικές φορές την πρακτική της δημόσιας διπλωματίας εκείνα τα χρόνια.

Σε μια εποχή άκαμπτων συστημάτων συμμαχίας και πυρηνικού αδιέξοδο, η δημόσια διπλωματία φάνηκε να προσφέρει στη Δύση μια επιθετική στρατηγική επιλογή που διαφορετικά έλειπε. Ωστόσο, η δυσκολία να επιφέρει βραχυπρόθεσμες αλλαγές στις κλειστές κοινωνίες της Ανατολής αρχικά υποτιμήθηκε, ενώ η αποτελεσματικότητα της προπαγάνδας ως αυτόνομο όπλο πολιτικού πολέμου στον Τρίτο Κόσμο (βασικό μάθημα που αντλήθηκε από πολλούς από την ανατροπή της CIA του καθεστώτος Arbenz στη Γουατεμάλα το 1953) ήταν μερικές φορές υπερβολική.

Ταυτόχρονα, η δημόσια διπλωματία θα μπορούσε να είναι ένα δίκικο σπαθί. Όταν οι Σοβιετικοί κατέστειλαν την ουγγρική επανάσταση του 1956, η οποία αναφέρθηκε ευρέως ότι ενθαρρύνθηκε από την ουγγρική υπηρεσία της RFE, η επίσημη σκέψη στη Δύση άρχισε να παίρνει μια πιο επιφυλακτική στάση απέναντι στις θέσεις της δημόσιας διπλωματίας. Με την εμβάθυνση της αμερικανικής συμμετοχής στο Βιετνάμ, η ιδέα ότι οι «καρδιές και τα μυαλά» των παγκόσμιων μαζών θα μπορούσαν να κερδισθούν στο σκοπό της Δύσης φάνηκε όχι μόνο προβληματική αλλά και ηθικά απωθητική.

Ο Ρόναλντ Ρέιγκαν ήρθε στην προεδρία για να συμμετάσχει σε ιδεολογικό αγώνα και ως πρώην ηθοποιός και προσωπικότητα του ραδιοφώνου κατάλαβε τη δύναμη των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας και τη σημασία του θεάτρου στη σύγχρονη πολιτική. Είχε ήδη συμμετάσχει στον αντικομμουνιστικό πολιτικό πόλεμο ως πρόεδρος της Συντεχνίας Screen Actors στο μεταπολεμικό Χόλιγουντ. Με τον Ρέιγκαν, ίσως για πρώτη φορά μετά το Ρούσβελτ, η δημόσια διπλωματία εγκαθιδρύθηκε με ασφάλεια στο Oval Office.

Η επιλογή του Ρέιγκαν για διευθυντή της USIA ήταν ο Charles Z. Wick, ένας μπρεσάριος του Χόλιγουντ και προσωπικός φίλος χωρίς υπόβαθρο στην υπηρεσία της κυβέρνησης. Μία δεύτερη σημαντική τοποθέτηση ήταν αυτή του Frank Shakespeare, στέλεχος της ραδιοτηλεοπτικής βιομηχανίας και επόμενος διευθυντής της USIA στη διοίκηση Nixon, ως πρόεδρος του Συμβουλίου Διεθνών Ραδιοτηλεοπτικών Μεταδόσεων.

Μεγαλύτερη πρακτική σημασία ήταν τα πρώτα βήματα για την αύξηση των προϋπολογισμών τόσο για την USIA όσο και για την BIB και για την έναρξη ενός φιλόδοξου τεχνικού εκσυγχρονισμού των υπερπόντιων ραδιοφώνων. Επίσης σημαντικές, αν και δεν εκτιμήθηκαν ευρέως εκείνη την εποχή ήταν οι προσπάθειες του Σαίξπηρ να ξεπεράσει τα προβλήματα διαχείρισης στο RFE-RL και να αποκαταστήσει ένα μέτρο ελέγχου και λογοδοσίας για αυτά τα ραδιόφωνα.

Νομικά, η RFE-RL ήταν μια ιδιωτική εταιρεία, με το δικό της εταιρικό συμβούλιο να ελέγχει βασικές αποφάσεις διαχείρισης, όπως η πρόσληψη και η αποστολή προσωπικού. Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι σχεδόν όλη η χρηματοδότηση του οργανισμού παρέχονταν από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, χρειάστηκε κάποιος μηχανισμός για την παροχή λογοδοσίας στον Αμερικανό φορολογούμενο. Αυτός ο μηχανισμός ήταν το Συμβούλιο Διεθνούς Ραδιοτηλεόρασης, ένα προεδρικό συμβούλιο ιδιωτών πολιτών που υποστηριζόταν από ένα μικρό προσωπικό που βρισκόταν στην Ουάσιγκτον.

Ενώ το καταστατικό της BIB προέβλεπε την εποπτεία της πολιτικής των

ραδιοφώνων, η ακριβής έκταση της εξουσίας της ήταν αβέβαιη, όπως και ο βαθμός εποπτείας που θα μπορούσε να ασκείται σωστά από τις υπηρεσίες του εκτελεστικού τμήματος. Μία από τις προτεραιότητες της νέας διοίκησης ήταν επομένως η ενίσχυση της εποπτείας του RFE-RL σε επίπεδο Ουάσινγκτον. Αυτό επιτεύχθηκε το 1981 όταν το Κογκρέσο ενέκρινε μια τροποποίηση που καταργούσε το εταιρικό συμβούλιο της RFE-KL και ανέθετε τις λειτουργίες της σε μια διευρυμένη BIB.

Τον Σεπτέμβριο του 1981, ο Ρέιγκαν ίδρυσε μια προεδρική επιτροπή που ήταν επιφορτισμένη με την ανάπτυξη ενός σχεδίου για την αναπληρωματική μετάδοση στην Κούβα. Η υποστήριξη της διοίκησης για αυτό το έργο βασίστηκε σε κάτι περισσότερο από την αντίθεση στον κουβανικό κομμουνισμό. Αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη ανησυχία για την υποστήριξη της επανάστασης από την Κούβα στην Κεντρική Αμερική και την Καραϊβική, την κουβανική στρατιωτική παρουσία στην Αφρική και τη χρήση της Κούβας από τους Σοβιετικούς ως φυλάκιο για στρατιωτικές δραστηριότητες και δραστηριότητες πληροφοριών.

Η λογική ήταν ότι η παροχή στους Κουβανούς καλύτερης πρόσβασης σε πληροφορίες - ιδίως σχετικά με τις ενέργειες της κυβέρνησής τους στο εξωτερικό - θα δημιουργούσε δυσκολίες στο καθεστώς του Κάστρο στο εσωτερικό και θα περιόριζε την ικανότητά του να υποστηρίζει τα σοβιετικά παγκόσμια συμφέροντα. Το φθινόπωρο του 1982, η επιτροπή του προέδρου συνέστησε τη δημιουργία σταθμού μεσαίου κύματος στη ζώνη AM για να εξασφαλιστεί η ευρύτερη δυνατή κάλυψη του κουβανικού πληθυσμού.

Δύο άλλες πρωτοβουλίες έθεσαν τα θεμέλια για όλες τις μεταγενέστερες δραστηριότητες δημόσιας διπλωματίας του συμβουλίου. Το Project Truth, όπως ονομάστηκε, αντιπροσώπευε την αρχική προσπάθεια της USIA να αποκαταστήσει μια αντι-σοβιετική αποστολή σε διεθνή προγράμματα ενημέρωσης των ΗΠΑ. Η προσπάθεια τείνει να περιγραφεί με αμυντικούς όρους ως μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν όλο και πιο περίπλοκες σοβιετικές προπαγάνδες και εκστρατείες πολιτικής δράσης.

Το Project Truth παρείχε επίσης το οργανωτικό όχημα για μία επιθετική δημόσια διπλωματία κατά των σοβιετικών. Έτσι, οι Σοβιετικές δραστηριότητες στην Πολωνία και το Αφγανιστάν αποτέλεσαν τους πρωταρχικούς στόχους. Η άλλη πλευρά αυτής της ηθικής επίθεσης στα κομμουνιστικά καθεστάτα ήταν το «Project Democracy», όπως ήταν αρχικά γνωστό. Ξεκίνησε από τον ίδιο τον Πρόεδρο Ρέιγκαν σε μια ιστορική ομιλία στο Βρετανικό Κοινοβούλιο στις 8 Ιουνίου 1982 και σχεδιάστηκε για να «προωθήσει την οικοδόμηση της δημοκρατίας» σε όλο τον κόσμο μέσω της υποστήριξης θεσμών όπως ο ελεύθερος Τύπος, τα ελεύθερα συνδικάτα, η ανεξάρτητη δικαστική εξουσία και κράτος

δικαίου, τα ανταγωνιστικά πολιτικά κόμματα και οι εκλογές. Ήταν μία κοινή προσπάθεια της USIA, του Οργανισμού Διεθνούς Ανάπτυξης (IAD) και του Υπουργείου Εξωτερικών, και σχεδιάστηκε για να υποστηρίξει οργανισμούς του ιδιωτικού τομέα που συμμετέχουν στην εκπαίδευση ηγετών και στην οικοδόμηση της δημοκρατίας στο εξωτερικό.

Ενώ το Project Democracy είχε διμερή υποστήριξη στο Καπιτώλιο και αλλού (ιδίως το AFL-CIO, το οποίο υπήρξε από καιρό ενεργό στο εξωτερικό μέσω του Ινστιτούτου Ελεύθερων Συναλλαγών του), το αρχικό νομοθετικό πακέτο απέτυχε να περάσει στο Κογκρέσο. Παρ'όλα αυτά, είχαν τεθεί σημαντικές βάσεις, και το φθινόπωρο του 1983, ιδρύθηκε η Εθνική Κληρονομιά για τη Δημοκρατία (NED), μια νέα υπηρεσία που θα χρησίμευε ως πρωταρχικός φορέας για τη στήριξη της δημοκρατικής ανάπτυξης στο εξωτερικό.

Το Project Democracy αντιπροσώπευε τον πυρήνα της πολιτικής δράσης της δημόσιας διπλωματίας στη διοίκηση του Reagan. Με την ομιλία του Reagan, η διοίκηση σηματοδότησε μια θεμελιωδώς νέα προσέγγιση που έφερε την πολιτική δράση μια για πάντα έξω από τις σκιές του κόσμου των πληροφοριών και στο φως, όπου θα μπορούσε να υπερασπιστεί ανοιχτά από ανώτερους αξιωματούχους και να επικυρωθεί από το Κογκρέσο.

Αυτό σήμαινε ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ στο σύνολό της θα έπρεπε να κάνει περισσότερες προσπάθειες από ό, τι στο παρελθόν για τη διατύπωση των δημοκρατικών αρχών και τον ισχυρισμό της δημοκρατικής νομιμότητας. Επίσης, σήμαινε ότι η πολιτική δράση δεν θα καθοριζόταν πλέον πρωτίστως από αυτό που οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιτάχθηκαν. Πρόκειται για ένα σημείο που δεν εκτιμάται επαρκώς από εκείνους που κατηγορήσαν τη διοίκηση του Ρέιγκαν για τυφλό αντικομμουνισμό. Η αμερικανική δημόσια διπλωματία στα χρόνια του Ρέιγκαν στηριζόταν στην πίστη στις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας και στην εμπιστοσύνη στο δημοκρατικό μέλλον που δεν μιλούσε απλώς στους καταπιεσμένους της σοβιετικής αυτοκρατορίας, αλλά και στους ανθρώπους παγκοσμίως.

Τέλος, η σοβιετική στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν ήταν μια καταστροφή των πολιτικών και δημοσίων σχέσεων της χώρας. Κατέστρεψε μεγάλο μέρος του πολιτικού κεφαλαίου που είχε συσσωρεύσει η ΕΣΣΔ στον ισλαμικό κόσμο και κατέστρεψε την αίσθηση του ιστορικού αναπόφευκτου στην κομμουνιστική ιδεολογία.

Η υποστήριξη των ΗΠΑ προς την κυβέρνηση του Ελ Σαλβαδόρ στον αγώνα του ενάντια σε ένα καλά οργανωμένο κομμουνιστικό αντάρτικο κίνημα και με το αριστερό

καθεστώς Σαντινίστας στη Νικαράγουα δεν ήταν δημοφιλής στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό, και έγινε το επίκεντρο της σοβιετικής διεθνούς προπαγάνδας και της πολιτικής δράσης. Αν και υπέστη επίσης σημαντικές ήττες σε αυτήν την αρένα, η πολιτική ηγεσία ήταν πολύ πιο αποτελεσματική στο σύνολο από ό,τι όταν ο προκάτοχός της αντιμετώπισε παρόμοιες προκλήσεις στη Νοτιοανατολική Ασία δύο δεκαετίες νωρίτερα. Καταβλήθηκε μια καλύτερη συντονισμένη και πιο επίμονη προσπάθεια για τη διάθεση πληροφοριών και αναλύσεων για την υποστήριξη της κυβερνητικής πολιτικής, και η προώθηση της δημοκρατίας έγινε κεντρικό και αξιόπιστο θέμα πολιτικής, ειδικά μετά τις εκλογές του Salvadoran που επηρεάστηκαν από τις ΗΠΑ το 1983.

Σε αντίθεση με το Βιετνάμ, οι Αμερικανοί αξιωματούχοι επέδειξαν επίσης μια σαφή κατανόηση της αστάθειας της κοινής γνώμης στο εσωτερικό και την αναγκαιότητα μιας συντονισμένης προσπάθειας πληροφόρησης που θα περιλαμβάνει τόσο το εγχώριο όσο και το διεθνές κοινό (Gamson, 1971).. Η Υπηρεσία Δημόσιου Συνδέσμου στον Λευκό Οίκο πρωτοστάτησε στη χάραξη και την υλοποίηση μιας φιλόδοξης εκστρατείας δημοσίων υποθέσεων για την Κεντρική Αμερική, και το Υπουργείο Εξωτερικών ήταν επίσης πολύ ενεργό σε αυτόν τον τομέα.

Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν ένας αγώνας μεταξύ δύο μεγάλων δυνάμεων που ήθελαν να διαμορφώσουν τον κόσμο σύμφωνα με τις αρχές τους. Αν και αποφεύχθηκε μια άμεση στρατιωτική αντιπαράθεση, και τα δύο στρατόπεδα συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό σε ένα ανταγωνισμό συμβόλων. Τα επιτεύγματα στα πεδία παραγωγής και κατανάλωσης, κοινωνικής ασφάλισης, τεχνολογίας, επιστημονικών ανακαλύψεων, αθλητισμού και πολιτισμού γιορτάστηκαν ως απόδειξη της ιδεολογικής υπεροχής της κάθε πλευράς. Οι εικαστικές τέχνες αποτελούσαν μέρος αυτής της αντιπαλότητας και προκάλεσαν μεγάλη σύγχυση. Πρώτον, τα καλλιτεχνικά σύνορα μεταξύ Ανατολής και Δύσης καθορίστηκαν τόσο αυστηρά όσο στο Τρίτο Ράιχ. Ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός, ο οποίος είχε ως στόχο να πείσει τον θεατή για τα προτερήματα του Σοσιαλισμού και την αιώνια σοφία του κομμουνιστικού κόμματος, καθόρισε την οπτική κουλτούρα της Σοβιετικής Ένωσης και των δορυφόρων της, ξεκινώντας από την εποχή του Στάλιν.

Στη δεκαετία του 1950, ο μοντερνισμός έγινε η κυρίαρχη μορφή τέχνης στη Δύση, οριζόμενος ως επί το πλείστον με αυστηρά αισθητικούς, μη πολιτικούς όρους. Παραδόξως, αυτή η «καθαρή» τέχνη αντιμετωπίστηκε με τον προπαγανδιστικό ρεαλισμό τόσο του ανατολικού μπλοκ όσο και του τρίτου Ράιχ ως ένδειξη πολιτικής ελευθερίας στον δυτικό κόσμο. Από την άλλη πλευρά, ακριβώς η έλλειψη αναγνωρίσιμης πολιτικής και κοινωνικής δέσμευσης στη σύγχρονη τέχνη έγινε στόχος για τους κομμουνιστές

κριτικούς, οι οποίοι απέρριψαν αυτήν την τέχνη ως ασήμαντη και μια τυπική έκφραση μιας αστικής-παρακμιακής κοινωνίας.

Κεφάλαιο 2. Η έννοια της εσωτερικής νομιμοποίησης

Οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι η νομιμοποίηση δημιουργείται όταν μια κοινωνία θεωρεί τους κυβερνώντες θεσμούς της κατάλληλους αφού έχουν μια «ποιότητα» που θεωρείται ότι δεν υπάρχει αλλού μέσα σε ένα πολιτικό καθεστώς (Merelman, 1966: σελ. 548) . Από την άλλη πλευρά, είναι επίσης κατανοητό ότι η νομιμοποίηση δεν απονέμεται απλώς, αλλά επιδιώκεται ως ενεργό μέρος της πολιτικής ύπαρξης ενός καθεστώτος. Έτσι, είναι συνάρτηση της ικανότητας ενός συστήματος να πείσει τα μέλη του σχετικά με την καταλληλότητα του να κυβερνήσει. Η ροή είναι από τους ηγέτες προς στους οπαδούς. Οι ηγέτες καθορίζουν τους κανόνες, εφαρμόζουν τις πολιτικές και δημιουργούν σύμβολα που λένε στους οπαδούς πώς και τι πρέπει να κάνουν και πώς να αισθάνονται (Schaar, 1970: 285).

Η εσωτερική νομιμοποίηση στο Ψυχρό Πόλεμο

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εχθρικές εικόνες επανήλθαν στο προσκήνιο μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών (Scott, 1990). Τα πυρηνικά όπλα δεν είχαν ακόμη αντικαταστήσει τη βιομηχανία και τη γεωγραφία ως τα πιο σημαντικά στρατηγικά πλεονεκτήματα, και το κενό ισχύος στο βιομηχανικό κέντρο της Ευρώπης ενίσχυσε τους φόβους ότι η μία από τις δύο πλευρές θα επιχειρούσε να την καταλάβει πρώτα. Επιπλέον, οι αμοιβαία ανταγωνιστικές ιδεολογίες των δύο δυνάμεων επιδείνωσαν την τάση καθεμιάς από αυτές να αποδίδουν εχθρικά κίνητρα στις ενέργειες του άλλου.

Ακόμα κι έτσι, οι ψυχολογικές αφηγήσεις δεν μπορούν να εξηγήσουν πλήρως την ένταση αυτών των εικόνων, την επιμονή τους στη μεταπολεμική περίοδο ή την επιμονή της συμπεριφοράς που τις συνόδευε. Μπορεί κανείς να βρει αρκετές περιπτώσεις στις οποίες ηγέτες των Ηνωμένων Πολιτειών ή της Σοβιετικής Ένωσης προσπάθησαν και απέτυχαν να αλλάξουν την αντίστοιχη αφήγηση του ψυχρού πολέμου των κυβερνήσεών

τους όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις των Georgii Malenkov το 1953-1954, Nikita Khrushchev το 1959-1960 και το 1963-1964, Τζον Κένεντι το 1963 και του Dwight Eisenhower το 1959-1960.

Ακόμα και το 1963, όταν οι ηγέτες και των δύο χωρών προσπάθησαν να ξεπεράσουν ταυτόχρονα την επικρατούσα δημόσια εικόνα του εχθρού, επικράτησαν οι μύθοι του ψυχρού πολέμου. Η αδυναμία αυτών των ηγετών να αλλάξουν την πορεία της εξωτερικής πολιτικής της χώρας τους υποδηλώνει ότι η εσωτερική πολιτική συνέβαλε στον αντιπαραβαλλόμενο χαρακτήρα του ψυχρού πολέμου. Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη. Στο βαθμό που οι διεθνείς πιέσεις αναγκάζουν τα κράτη να αναλάβουν ορισμένες ενέργειες για την ασφάλεια και την ευημερία τους, αυτά τα κράτη πρέπει να ορίσουν νέες θεσμικές αποστολές - και, εάν είναι απαραίτητο, να δημιουργήσουν νέους θεσμούς - για την εκτέλεση αυτών των ενεργειών. Πρέπει επίσης να διατυπώσουν τους μύθους της νομιμοποίησης για τον παγκόσμιο ρόλο της χώρας τους για να δικαιολογήσουν αυτά τα καθήκοντα και να κινητοποιήσουν και να εξαγάγουν τους πόρους από τα εδάφη τους που είναι απαραίτητα για την επίτευξή τους.

Μόλις καθιερωθούν, αυτοί οι μύθοι ενσωματώνονται στην εσωτερική πολιτική των χωρών και είναι δύσκολο να ξεριζωθούν (Douglas, 1990) Οι θεσμοί που ορίζουν την αποστολή τους σε σχέση με αυτούς τους μύθους, για παράδειγμα, είναι βέβαιο ότι θα αντισταθούν σε οποιαδήποτε απόπειρα αλλαγής τους. Εν τω μεταξύ, αυτοί οι μύθοι χρησιμοποιούνται όχι μόνο από κυβερνητικά όργανα στην υπηρεσία του κράτους, αλλά επίσης αντιμετωπίζονται από άτομα, κόμματα ή άλλους πολιτικούς παράγοντες για να κινητοποιήσουν την υποστήριξη για κομματικά συμφέροντα.

Με άλλα λόγια, όταν οι εξωτερικές πιέσεις ωθούν μια κυβέρνηση να υιοθετήσει μια συγκεκριμένη πορεία στην εξωτερική πολιτική, αυτή η πορεία και οι αντίστοιχοι μύθοι της σύντομα θέτουν αυτόνομες ρίζες στο εγχώριο περιβάλλον και μπορεί να παραμείνουν μετά το πέρασμα της διεθνούς λογικής για τέτοια συμπεριφορά (Freeland, 1972). Λόγω αυτών των εγχώριων ριζών, στην πραγματικότητα, οι επικρατούσες αφηγήσεις μιας χώρας για το ρόλο της στο διεθνές σύστημα είναι πιθανό να αλλάξουν σημαντικά μόνο σε περιόδους μεγάλης αστάθειας ή αβεβαιότητας.

Για παράδειγμα, οι διεθνείς κρίσεις μπορεί να καταστήσουν σαφές σε ένα μεγάλο τμήμα της ελίτ ότι η συνέχιση της υφιστάμενης εξωτερικής πολιτικής θα είχε ως αποτέλεσμα ένα βαρύ και άμεσο κόστος, ίσως ακόμη και να απειλήσει την επιβίωση του κράτους, αν και ακόμη και τότε η εγχώρια πολιτική μπορεί να αποτρέψει μια αλλαγή. Αντίθετα, η εγχώρια αστάθεια - που συχνά επιδεινώνεται από τις αυξανόμενες πιέσεις

από το διεθνές περιβάλλον - μπορεί να επιτρέψει στους πολιτικούς ηγέτες να επαναπροσδιορίσουν τον διεθνή ρόλο ενός κράτους στην αναζήτηση μιας νέας βάσης νομιμότητας.

Οι στρατηγικές των ΕΣΣΔ και Δυτικού κόσμου για τη νομιμοποίηση

Τα συστήματα πεποιθήσεων και στις δύο υπερδυνάμεις στο τέλος του πολέμου δεν αποτέλεσαν θετικό στοιχείο για τη μεταπολεμική συνεργασία. Τόσο η Σοβιετική Ένωση όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στις οικουμενικές ιδέες για να δημιουργήσουν μια εθνική ταυτότητα ενώ και οι δύο δικαιολογούσαν τις εξωτερικές πολιτικές τους όχι μόνο για την προστασία του εθνικού τους συμφέροντος, αλλά και την προστασία και ακόμη και τη διάδοση του τρόπου ζωής τους (είτε σοβιετικού σοσιαλισμού είτε φιλελεύθερης δημοκρατίας).

Ως αποτέλεσμα, οι δύο πλευρές αντιλήφθηκαν τις απειλές για αυτόν τον τρόπο ζωής όχι μόνο στη στρατιωτική δύναμη των εχθρικών χωρών, αλλά και στα εναλλακτικά συστήματα των ιδεολογικών προσεγγίσεων. Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, για παράδειγμα, υπήρξαν σημαντικές ομάδες πίεσης και στις δύο πλευρές που θεώρησαν ότι η αλληλεπίδραση με τον εξωτερικό κόσμο ενδέχεται να μολύνει την υπάρχουσα τάξη στο εσωτερικό.

Ο Φράνκλιν Ρούσβελτ και ο Χάρι Σ. Τρούμαν καθώς και ο Στάλιν προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα είδος *modus vivendi* μεταξύ των δύο δυνάμεων. Ωστόσο, καθένας από αυτούς τους ηγέτες έπρεπε να ορίσει και να δικαιολογήσει αυτήν την εξωτερική πολιτική στο πλαίσιο των υπάρχοντων νομιμοποιητικών μύθων, οι οποίοι στις ασταθείς διεθνείς συνθήκες της μεταπολεμικής εποχής ενίσχυσαν τα στοιχεία εχθρότητας και δυσπιστίας που περιέχονται στους μύθους του άλλου. Μέχρι το 1950 επικρατούσαν άγρια εχθρικές εικόνες μεταξύ των δύο πλευρών οι οποίες είχαν ενσωματωθεί και στους εγχώριους θεσμούς τους.

Για τον Z. Brzezinski (1967), του οποίου οι θεωρίες επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τις αμερικανικές πολιτικές από τη δεκαετία του 1960 και μετά, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λειτούργησαν ως φορείς για τη σφυρηλάτηση «πεποιθήσεων». Η «αναπαράσταση» της εκδήλωσης ήταν πιο σημαντική από την ίδια την εκδήλωση. Ο Μπρεζίνσκι ενθάρρυνε αυτή τη νέα μορφή «πληροφοριακού πολέμου» ή, πιο συγκεκριμένα, «από και προς» πληροφορίες, ως σύμβουλος της Rand Corporation τότε υπό τις προεδρίες των Carter και Reagan.

Ο Σ.Χάντινγκτον, παραδέχεται ότι, εάν ο όρος «ιδεολογία» είναι μοναδικός για τη Σοβιετική Ένωση, αυτός των «πεποιθήσεων» είναι αμερικανικός. Και στις δύο πλευρές μοντελοποιούμε πληροφορίες, τη γλώσσα και τους κωδικούς της. Ένα δόγμα γίνεται «ιδεολογία» ή «πίστη» όταν πληροί τα ακόλουθα κριτήρια: υψηλός βαθμός γενικότητας, ολιστικός χαρακτήρας (που συνδέεται με διαφορετικές πτυχές της κοινωνικής ζωής) που πραγματοποιεί τη σύνδεση μεταξύ θεωρίας και δράσης, απλότητα (με επίκεντρο μια ή περισσότερες προεξέχουσες αξίες), συναισθηματικό χαρακτήρα, μονιμότητα (μια κλειστή γνωστική δομή ανθεκτική στην αλλαγή και την καινοτομία), κοινωνική φύση και ένα πρόγραμμα δράσης προσαρμοσμένο στη μαζική κατανάλωση.

Η προπαγάνδα των ΜΜΕ ευνοήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου για τρεις βασικούς λόγους: πρώτον, τα μέσα ενημέρωσης έγιναν κανάλια για τη διάδοση ιδεών και επομένως μετατράπηκαν σε φορέα ιδεολογίας. Επιπλέον, η πληροφορία, άυλη και εξαντλητική, δεν γνώριζε σύνορα. Μπόρεσε να διεισδύσει ευκολότερα σε άλλες χώρες καθώς ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστεί. Τέλος, ήταν εύκολο για μια κυβέρνηση να χρησιμοποιεί τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, χωρίς να αποκαλύπτεται και συνεπώς χωρίς να δείχνει ότι πίσω από ακίνδυνα ραδιοφωνικά προγράμματα κρύβεται στην πραγματικότητα μια πολιτική επιρροής.

Έτσι, ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης μεταμορφώθηκε για την εξυπηρέτηση των στόχων των κυβερνήσεων, καθιστώντας από μόνο του ένα εργαλείο πολέμου. Και για να γίνει αυτό, όλα τα κανάλια, όλες οι πλατφόρμες χρησιμοποιήθηκαν και πολιτικοποιήθηκαν. Και στις δύο πλευρές κινητοποιήθηκαν δημοσιογράφοι, συγγραφείς, καλλιτέχνες, μελετητές και κινηματογραφιστές. Και πίσω από αυτό, άμεσα ή έμμεσα, οι αμερικανικές και σοβιετικές κυβερνήσεις καθοδήγησαν, επηρέασαν, χρηματοδότησαν ραδιοφωνικούς σταθμούς, εφημερίδες και περιοδικά.

Σύμφωνα με τον Tony Shaw, «σχεδόν τα πάντα, από τον αθλητισμό και τον χορό μπαλέτου έως τα κόμικς και τα διαστημικά ταξίδια, εμπειρείχαν πολιτικά χαρακτηριστικά και θα μπορούσαν ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν ως όπλο και στις δύο πλευρές για να διαμορφώσουν την αμερικανική γνώμη και να ανατρέψουν κυβερνήσεις στο εξωτερικό.

Το 1961, ο προϋπολογισμός της φωνής της Αμερικής (Voice of America) ήταν 17 εκατομμύρια δολάρια (έναντι 10 εκατομμυρίων το 1948), και αυτός του Radio Free Europe και του Radio Liberty 21 εκατομμύρια. Το 1980, ο προϋπολογισμός του Radio Free Europe και του Radio Liberty έφτασε τα 87 εκατομμύρια δολάρια και ο συνολικός προϋπολογισμός της USIA ήταν 448 εκατομμύρια δολάρια. Η επίσημη κρατική

τηλεόραση των ΗΠΑ, που ιδρύθηκε το 1942, συνδέθηκε με την USIA. Το Voice Of America δημιουργήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στο Γραφείο Πληροφοριών Πολέμου για ευρωπαϊκές και βορειοαφρικανικές περιοχές υπό τον ζυγό της ναζιστικής κατοχής.

Η πρώτη μετάδοση έγινε στις 24 Φεβρουαρίου 1942 και οι πομποί χρησιμοποίησαν αυτούς του CBS και του NBC. Μόλις τελείωσε ο πόλεμος, η VOA βρήκε έναν νέο λόγο ύπαρξης: τον Ψυχρό Πόλεμο (Freeland, 1972). Η «εκστρατεία αλήθειας» που ξεκίνησε από τον Πρόεδρο Τρούμαν, ο οποίος χαρακτήρισε τον Ψυχρό Πόλεμο ως «μάχη, πάνω απ' όλα, για το μυαλό των ανθρώπων», απαιτούσε πληθώρα ραδιοφωνικών εκπομπών μέσω της Voice of America. Το 1951, η VOA μεταδόθηκε σε σαράντα πέντε γλώσσες, με ιδιαίτερη έμφαση στις σοβιετικές δημοκρατίες ή στην Ανατολική Ευρώπη. Η αμερικανική κυβέρνηση εκτιμά εκείνη την εποχή ότι η VOA ήταν κοντά σε 100 εκατομμύρια ακροατές.

Στη δεκαετία του 1950, οι ιδεολογικές αντιπαλότητες μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της ΕΣΣΔ μειώθηκαν, με το θάνατο του Στάλιν στις 5 Μαρτίου 1953 και την επίσημη καταδίκη από το Νικήτα Χρουστσόφ, τον διάδοχό του, για τις σταλινικές πολιτικές το 1956. Το 1955, το υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ έστειλε τους Benny Goodman, Louis Armstrong, Dizzy Gillespie και άλλους μουσικούς τζαζ σε μια σειρά συναυλιών σε όλη την Ευρώπη. Η επιχείρηση στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία και η φωνή της Αμερικής ανέλαβε τη μετάδοση τζαζ και στη συνέχεια rock 'n roll στην Ευρώπη, καθιστώντας έτσι τη μουσική ένα πραγματικό όργανο πολιτιστικής διείσδυσης.

Ο αντίκτυπος ήταν τεράστιος καθώς σε χώρες όπου τα χρήματα ήταν ακόμη πολύ σπάνια για να αντέξουν δίσκους μουσικής από ολόκληρο τον Ατλαντικό, οι πρώτοι ακροατές εθίστηκαν στις εκπομπές της Voice of America. Η διατήρηση των ακροατών εξασφάλισε έτσι ένα κοινό για την αμερικανική προπαγάνδα.

Η ιστορική εξέλιξη της προπαγάνδρας στην ΕΣΣΔ

Από τις δύο δυνάμεις, η Σοβιετική Ένωση είχε την πιο περιορισμένη χρήση από τις εικόνες και τους θεσμούς που είχαν απομείνει από την περίοδο του μεσοπολέμου και τη μικρότερη ευελιξία. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920, ο Στάλιν ήρθε στην εξουσία κάνοντας έκκληση για τον «κόκκινο πατριωτισμό». Συνέδεσε μια εικόνα του κόμματος στη χώρα ως ένα «νησί κρατικής εξουσίας σε μια θάλασσα εργατικής-αγροτικής Ρωσίας» με μια αντίστοιχη εικόνα του σοβιετικού διεθνούς ρόλου ως ένα ευάλωτο νησί του

σοσιαλισμού που περικυκλώνεται από ιμπεριαλιστικούς εχθρούς. Ο σοβιετικός διεθνής ρόλος βοήθησε στη συνέχεια να δικαιολογήσει την ταχεία εκβιομηχάνιση και την εκστρατεία της τρομοκρατίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 και ώθησε στη δημιουργία τεράστιων γραφειοκρατιών για τη διαχείριση αυτής της επανάστασης από ψηλά, συμπεριλαμβανομένων των κομμάτων, των υπουργείων, του στρατού και της μυστικής αστυνομίας .

Ως αποτέλεσμα, αυτοί οι θεσμοί βασίστηκαν στο όραμα της καπιταλιστικής περικύκλωσης για να διασφαλίσουν την προνομιακή τους θέση στην κοινωνία. Ο Στάλιν χρησιμοποίησε επίσης την απειλή του επικείμενου εξωτερικού κινδύνου για να διατηρήσει το καθεστώς του ως απαραίτητου προστάτη του διεθνούς σοσιαλισμού. Όμως μετά τον πόλεμο, οι ενέργειες του Στάλιν συνέτειναν σε μια προσπάθεια συμφιλίωσης δύο επιθυμητών αλλά δυνητικά αντικρουόμενων στόχων. Ήθελε σαφώς μια ζώνη ασφαλείας φιλικών χωρών στην Ανατολική Κεντρική Ευρώπη και, ως εκ τούτου, επέβαλε καθεστώτα σε αυτές τις χώρες, και ιδίως στην Πολωνία, όπου κυριαρχούσαν τα κομμουνιστικά κόμματα.

Αυτό συγκρούστηκε, ωστόσο, με το συμφέρον να διατηρηθεί η λειτουργική σχέση με τη Δύση που είχε επιτύχει στον αντιναζιστικό συνασπισμό, επειδή οι δυτικές χώρες απαιτούσαν αντιπροσωπευτικές, ελεύθερα εκλεγμένες κυβερνήσεις. Αυτό το δίλημμα επιδεινώθηκε ακριβώς επειδή ο Στάλιν συνέχισε να βασίζεται στην εχθρική εικόνα του ιμπεριαλισμού για να δικαιολογήσει τη δική του εξουσία στο κομμουνιστικό κίνημα. Σύμφωνα με τον Μιλοβάν Τζιλιά, για παράδειγμα, ο Στάλιν είπε στους Γιουγκοσλάβους συντρόφους του κοντά στο τέλος του πολέμου ότι θα ανακάμψουμε σε δεκαπέντε ή είκοσι χρόνια, και στη συνέχεια θα κάνουμε μια άλλη προσπάθεια.

Στηριζόμενη από τέτοια ρητορική, η δράση του κομμουνιστικού κινήματος έξω από τον άμεσο έλεγχο του Στάλιν συχνά προχωρούσε περισσότερο στην αντιμετώπιση της Δύσης από ό,τι ο ίδιος θα επιθυμούσε. Οι Γιουγκοσλάβοι, ειδικότερα, ακολούθησαν μια διεκδικητική αντιιμπεριαλιστική πολιτική - όπως η υποστήριξη των κομμουνιστών στην Ελλάδα χωρίς την έγκριση του Στάλιν.

Ένα παρόμοιο δίλημμα αντιμετώπιζε ο Στάλιν στην εγχώρια πολιτική. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο Στάλιν είχε χαλαρώσει τα άκαμπτα ιδεολογικά θεμέλια της εξουσίας του προκειμένου να κινητοποιήσει ολόκληρο το έθνος πίσω από την πολεμική προσπάθεια και είχε δημιουργήσει προσδοκίες ότι η ζωή θα ήταν ευκολότερη μετά το τέλος του πολέμου. Η προσπάθεια είχε ενισχύσει μια διαχειριστική τάση στη σοβιετική γραφειοκρατία που φιλοδοξούσε λιγότερο για την επαναστατική αποστολή της δεκαετίας

του 1930 παρά για τη σταδιακή βελτίωση της εγχώριας οικονομίας.

Ωστόσο, τα στοιχεία δείχνουν ότι ο Στάλιν είχε κάθε πρόθεση να επιστρέψει στη σοβαρή κοινωνική πειθαρχία της δεκαετίας του 1930 όταν τελείωσε ο πόλεμος. Για να το κάνει, λοιπόν, επισήμανε και πάλι τον επικείμενο κίνδυνο από το διεθνές περιβάλλον. Η ομιλία του της 9ης Φεβρουαρίου 1946 που ανακοίνωσε το πρώτο μεταπολεμικό πενταετές σχέδιο απηχεί τη δήλωσή του στον Τζίλά ότι η Σοβιετική Ένωση πρέπει να είναι προετοιμασμένη να πολεμήσει έναν πόλεμο σε δεκαπέντε χρόνια. Παρά τη δημόσια ρητορεία του Στάλιν, ωστόσο, ο αγώνας του για την επίλυση των εντάσεων μεταξύ της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής διαμόρφωσαν ένα βαθμό ευελιξίας στις σοβιετικές πολιτικές.

Για παράδειγμα, δημιούργησε τις λαϊκές δημοκρατίες στην Ανατολική Ευρώπη, οι οποίες, μολονότι δεν ήταν πλήρως αντιπροσωπευτικές, επέτρεπαν στα μη κομμουνιστικά κόμματα να συμμετάσχουν στην κυβέρνηση με επικουρικούς τρόπους. Εν τω μεταξύ, στα Σοβιετικά μέσα προέκυψε μια περιορισμένη συζήτηση για την εσωτερική και την εξωτερική πολιτική μεταξύ της διαχειριστικής τάσης στην ελίτ και εκείνων που ευνόησαν την επανεμφάνιση επαναστατικών ιδεών. Στην εξωτερική πολιτική, η προηγούμενη τάση εκπροσωπήθηκε καλύτερα στα γραπτά του Yevgenii S. Varga, ο οποίος υποστήριξε ότι οι καπιταλιστικές οικονομίες ήταν αρκετά υγιείς για να αντέξουν για κάποιο χρονικό διάστημα, υπονοώντας την ανάγκη επίτευξης κάποιων μέσων συνύπαρξης μεταξύ των δύο στρατοπέδων.

Η συζήτηση έληξε, ωστόσο, μετά τις προσπάθειες των ΗΠΑ να συγκρατήσουν τη Σοβιετική Ένωση, ιδίως με το Σχέδιο Μάρσαλ, και επανέφεραν τους φόβους στη Μόσχα ότι η Δύση ήλπιζε να επεκτείνει τον καπιταλισμό σε όλη την Ανατολική Κεντρική Ευρώπη και να στερήσει τη Σοβιετική Ένωση από τη ζώνη ασφαλείας της. Έτσι, το φθινόπωρο του 1947, το μέλος του Σοβιετικού Πολιτικού Γραφείου Andrei Zhdanov έκανε τη διάσημη ομιλία του, ζητώντας πειθαρχία μεταξύ των κομμουνιστικών κομμάτων στην Κομινφορμ. Λίγο αργότερα, οι Σοβιετικοί εξαφάνισαν οποιαδήποτε πραγματικά πλουραλιστικά στοιχεία που παραμένουν στις λαϊκές δημοκρατίες με πιο δραματικό παράδειγμα στο πραξικόπημα του 1948 στην Τσεχοσλοβακία.

Η απόφαση του Στάλιν να απελευθερώσει τους ιδεολογικούς σκληροπυρηνικούς είχε μακροπρόθεσμες συνέπειες στη Σοβιετική Ένωση. Η προπολεμική εικόνα της καπιταλιστικής περικύκλωσης επανήλθε σε μια κατάσταση αναμφισβήτητης ορθοδοξίας, ενώ τα επιχειρήματα μιας πιο μέτριας τάσης περιορίστηκαν. Ως αποτέλεσμα, όταν ο θάνατος του Στάλιν επέτρεψε να επανεμφανιστεί αυτή η μέτρια τάση στον πολιτικό

διάλογο, οι ιδεολογικές υποθέσεις που χαρακτήριζαν την εξωτερική πολιτική του ήταν δύσκολο να ξεπεραστούν.

Η περίοδος μετά τον Στάλιν

Η πρώτη ευκαιρία για τη βελτίωση των εικόνων ου ψυχρού πολέμου ήρθε μετά το θάνατο του Στάλιν το 1953. Οι νέοι σοβιετικοί ηγέτες έπρεπε να δημιουργήσουν μια βάση νομιμότητας στη χώρα που ήταν λιγότερο εξαρτημένη από την προσωπικότητα του Στάλιν και που στην εξωτερική πολιτική τους επέτρεψε να αλλάξουν τους μύθους που συνόδευσαν την εξουσία του. Υπό αυτές τις συνθήκες, σχεδόν όλοι στην ηγεσία συμφώνησαν ότι ήταν απαραίτητες αλλαγές τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική για να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού και να αντιμετωπιστεί η διεθνή απειλή.

Οι νέοι ηγέτες διαφώνησαν, ωστόσο, σχετικά με τη μορφή που πρέπει να λάβουν αυτές οι αλλαγές, πόση αλλαγή ήταν απαραίτητη και πόσο γρήγορα θα πρέπει να εφαρμοστούν οι μεταρρυθμίσεις. Έπρεπε να λάβουν τέτοιες αποφάσεις σε μια συλλογική ηγεσία που αγωνιζόταν για συναίνεση και όπου κανείς δεν μπορούσε να επιβάλει τη θέλησή του στους άλλους.

Τον πρώτο χρόνο μετά το θάνατο του Στάλιν, το πιο ισχυρό μέλος της σοβιετικής ηγεσίας, ο Γ. Μ. Μαλένκοφ, ευνόησε σχετικά γρήγορες και εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις. Πρώην υποστηρικτής της διαχειριστικής τάσης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στις 8 Αυγούστου 1953, εισήγαγε ένα εγχώριο πρόγραμμα που ζητούσε μετατόπιση των επενδύσεων προς την καταναλωτική βιομηχανία και μειωμένο ρόλο για τη γραφειοκρατία του κόμματος,

Ο Μάλενκοφ συνέδεσε το εγχώριο πρόγραμμά του με μια στρατηγική εξωτερικής πολιτικής που περιόριζε την αντίληψη μιας επικείμενης εξωτερικής απειλής, στηρίζοντας αυτήν τη στρατηγική στην υπόθεση ότι τα πυρηνικά όπλα έκαναν τον πόλεμο απίθανο. Σύμφωνα με τον Μάλενκοφ, τα πυρηνικά όπλα έθεσαν μια ειδική ευθύνη και στις δύο υπερδυνάμεις για να αναζητήσουν στέγη προς το συμφέρον της διεθνούς επιβίωσης. Σύμφωνα με το Μαλένκοφ, η κυβέρνηση οποιασδήποτε χώρας, εάν ανησυχεί σοβαρά για τη μοίρα του λαού της, είναι υποχρεωμένη να λάβει μέτρα για να εφαρμόσει στην πράξη τη ρύθμιση των αμφισβητούμενων διεθνών ζητημάτων (Garnson, 1971).

Επιπλέον, ο Malenkov υποστήριξε ότι μια συμβιβαστική εξωτερική πολιτική, στερώντας από τις Ηνωμένες Πολιτείες την εικόνα του εχθρού, θα προκαλούσε καλύτερα

την αποσύνθεση του NATO καθώς οι επιθετικοί κύκλοι θεωρούν επίσης ότι εάν το μπλοκ του Βόρειου Ατλαντικού πλήττεται από εσωτερικούς αγώνες και αντιφάσεις τώρα, σε συνθήκες τεταμένης διεθνούς κατάστασης, με ανακούφιση των εντάσεων, τα πράγματα θα οδηγήσουν στην κατάρρευση του.

Η στρατηγική των Η.Π.Α.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, εν τω μεταξύ, η εσωτερική πολιτική έθεσε πολύ λιγότερους περιορισμούς στην εξωτερική πολιτική μετά τον πόλεμο, καθώς πολλά διαφορετικά οράματα του αμερικανικού διεθνούς ρόλου ανταγωνίστηκαν για επιρροή. Αν και ο πόλεμος είχε αποδυναμώσει σοβαρά τη διεθνή απομόνωση που ήταν τόσο έντονη κατά την πρώιμη περίοδο του μεσοπολέμου, παρέμεινε ένας τομέας επιρροής του Κογκρέσου που αντιτάχθηκε στην ενεργό ηγεσία των ΗΠΑ στις παγκόσμιες υποθέσεις, ιδιαίτερα στις στρατιωτικές δαπάνες.

Εν τω μεταξύ, όσοι ευνόησαν μια ενεργή εξωτερική πολιτική διαφωνούσαν για το είδος της δράσης που θα χρειαζόταν καθώς ορισμένοι, όπως ο Averell Harriman και ο George Kennan στην πρεσβεία της Μόσχας, είχαν γίνει πολύ ύποπτοι για τον Στάλιν και υποστήριζαν να πάρουν μια σταθερή θέση ενάντια στις σοβιετικές δραστηριότητες. Άλλοι, συμπεριλαμβανομένων ομάδων τόσο στα Ρεπουμπλικανικά όσο και στα Δημοκρατικά κόμματα, προσυπέγραψαν το παλαιό όραμα του Wilson για την εθνική αυτοδιάθεση, την παγκόσμια διακυβέρνηση και τη διάδοση της δημοκρατίας.

Από την πλευρά του, ο Ρούσβελτ αντιμετώπισε ένα δίλημμα καθώς δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τις εγχώριες απαιτήσεις για αυτοδιάθεση, ενώ παράλληλα παραχώρησε στον Στάλιν μία ζώνη ασφαλείας στην Ανατολική Ευρώπη. Για να συμφιλιώσει αυτήν την ένταση, προσπάθησε να πείσει τον Στάλιν, με αναφορές στην κοινή γνώμη των ΗΠΑ, να διατηρήσει τουλάχιστον μια προσποίηση αυτοδιάθεσης στην Ανατολική Ευρώπη. Αυτό μπορεί να συνέβαλε στην απόφαση του Στάλιν αρχικά να δημιουργήσει λαϊκές δημοκρατίες στην Ανατολική Ευρώπη αντί για άκαμπτα κομμουνιστικά συστήματα.

Το 1947, ωστόσο, μια αντιπαραβαλλόμενη εικόνα της Σοβιετικής Ένωσης είχε αποκτήσει εξέχουσα θέση στην ελίτ της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Εν μέρει, αυτό αντικατοπτρίστηκε στην τάση του Τρούμαν να αποδεχθεί τις σκληρότερες απόψεις του Χάρμαν και του Κένναν για τη Σοβιετική Ένωση πολύ περισσότερο από ό, τι έκανε ο Ρούσβελτ. Το πιο σημαντικό, ωστόσο, ήταν οι σοβιετικές ενέργειες κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, συμπεριλαμβανομένης της κατοχής του βόρειου Ιράν, της πίεσης

στην Τουρκία, και το πιο σημαντικό της συνεχιζόμενης καταστολής στην Πολωνία και τη Ρουμανία, οι οποίες ενίσχυσαν τα επιχειρήματά τους ότι η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν αξιόπιστος διαπραγματευτικός εταίρος (Gamson, 1971)..

Ο Στάλιν έδωσε περαιτέρω αξιοπιστία σε αυτήν την εικόνα όταν προέβλεψε στην ομιλία του του Φεβρουαρίου 1946 ότι θα ξεσπάσει άλλος πόλεμος σε δεκαπέντε χρόνια. Οι περισσότεροι από την ελίτ της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ ερμήνευσαν αυτήν τη δήλωση σωστά προς το εγχώριο κοινό ενώ άλλοι το θεώρησαν ως διακήρυξη ενός Παγκόσμιου Πολέμου.

Αυτή η ασυμφωνία υποδηλώνει ότι οι εσωτερικοί περιορισμοί συνέβαλαν τόσο στις άκαμπτες θέσεις της διοίκησης όσο και η διεθνής πίεση. Συγκεκριμένα, η νέα κυβέρνηση έπρεπε να υποστηρίξει τους σκληρούς αντικομμουνιστές του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, όπως ο Robert Taft, ο William Knowland και ο Joseph Mc Carthy. Αυτή η πτέρυγα του κόμματος επηρέασε την επιλογή του Eisenhower για τον Dulles ως υπουργό Εξωτερικών και έπαιξε βασικό ρόλο στην εκπόνηση της πλατφόρμας του κόμματος του 1952, η οποία έπαιξε την «παθητική» στρατηγική συγκράτησης των Δημοκρατικών και δεσμεύτηκε να «επαναφέρει» τη σοβιετική επιρροή.

Ακόμα και ο Ντουλς αισθάνθηκε περιορισμένο: στη Σύνοδο Κορυφής των Βερμούδων τον Δεκέμβριο του 1953 όταν ανέφερε τις εγχώριες πιέσεις στην έκκληση προς τους Βρετανούς να συνεργαστούν στη στάση της αντιπαράθεσης προς την Κίνα. Η αμυντική πολιτική της κυβέρνησης, επίσης, προσπάθησε να συμφιλιώσει τις διεθνείς πιέσεις με τις εσωτερικές απαιτήσεις. Από τη μία πλευρά, ο Eisenhower και άλλοι στο Ρεπουμπλικανικό κόμμα, ιδιαίτερα στην πτέρυγα Taft, θεώρησαν επιτακτική την ανάγκη να μειώσουν τις ομοσπονδιακές δαπάνες. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση αντιμετώπισε επίσης πίεση από τον στρατό να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες και να χρησιμοποιήσει την πυρηνική υπεροχή των ΗΠΑ ακόμη πιο επιθετικά για πολιτικό πλεονέκτημα (Gamson, 1971).. Η σκληρή ρητορική στάση της κυβέρνησης εναντίον των Σοβιετικών και η έντονη εξάρτησή της από την πυρηνική αποτροπή, επομένως, επιδίωξαν να εξουδετερώσουν τις πιέσεις από τον στρατό διατηρώντας παράλληλα το όριο των δαπανών.

Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα

Σε καθεμία από αυτές τις περιπτώσεις, οι ηγέτες των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης προσπάθησαν να αλλάξουν το τρόπο συμπεριφοράς που σχετίζεται με τον ψυχρό πόλεμο ξεπερνώντας όχι μόνο την εδραιωμένη εικόνα ενός επιθετικού εχθρού που υπάρχει στην άλλη υπερδύναμη, αλλά και τις ρίζες μιας παρόμοιας αφήγησης του ψυχρού πολέμου στα εγχώρια τους συστήματα. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι ηγέτες αμφισβήτησαν αυτές τις αφηγήσεις μόνο αφού οι εσωτερικές ή διεθνείς αναταραχές συγκλόνισαν τις εσωτερικές βάσεις των εικόνων του ψυχρού πολέμου ώστε να παραδεχτούν ένα εναλλακτικό όραμα του διεθνούς ρόλου του κράτους στη πολιτική συζήτηση. Ακόμα και όταν συνέβη αυτό, η συμπεριφορά της άλλης δύναμης, η οποία περιοριζόταν επίσης από τις εγχώριες δυνάμεις, ενίσχυσε τους υποστηρικτές της αντιπαράθεσης στο εσωτερικό και την αδράνεια των αφηγήσεων του ψυχρού πολέμου.

Στις σπάνιες περιπτώσεις που και οι δύο ηγέτες αναζητούσαν μια πιο συμφιλιοτική πολιτική ταυτόχρονα, οι εσωτερικοί περιορισμοί και από τις δύο πλευρές συχνά καθιστούσαν αδύνατο για τους ηγέτες να καταλήξουν σε κοινό έδαφος. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο κύκλος της αμερικανικής-σοβιετικής επιθετικότητας περιορίστηκε. Μετά το 1987, ειδικότερα, το σοβιετικό καθεστώς διατύπωσε μια νέα προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική που αναγνώρισε τον σοβιετικό ρόλο στη διατήρηση της εικόνας του εχθρού της Αμερικής και προσπάθησε να διαβρώσει αυτήν την εικόνα προσφέροντας μια κλιμακούμενη σειρά παραχωρήσεων.

Αυτή η διαδικασία επιταχύνθηκε από τη θετική ανταπόκριση του Προέδρου Ρόναλντ Ρέιγκαν, ο οποίος ήταν λιγότερο ευάλωτος από τους περισσότερους όσον αφορά στις κατηγορίες από το εσωτερικό ότι συναινούσε με τις πολιτικές των Σοβιετικών. Υπό τον Ρέιγκαν, η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν προσέφερε πραγματικές παραχωρήσεις σε σοβιετικές διαπραγματευτικές θέσεις, αλλά απλώς αποδέχτηκε τις παραχωρήσεις του Γκορμπατσόφ. Επιπλέον, η κυβέρνηση δεν εγκατέλειψε την πολιτική διαπραγμάτευσης σε σχέση με τη στρατιωτική ισχύ, αλλά αναγνώρισε τη σοβιετική νέα σκέψη ως επιβεβαίωση αυτής της πολιτικής. Μόνο το καλοκαίρι του 1989 η κυβέρνηση Μπους ανακοίνωσε ότι θα συναντήσει τον Γκορμπατσόφ για να υποστηρίξει τη διαδικασία της περεστρόικα.

Η ρητορική απεικόνιση της σύγκρουσης μεταξύ της δημοκρατίας και του κομμουνισμού άλλαξε τις αντιλήψεις της σύγκρουσης. Όπως επισημαίνει ο Medhurst

(1990, σελ. 19), ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν ένας διαγωνισμός που περιλάμβανε «άυλα στοιχεία, όπως η κοινή γνώμη, οι στάσεις, οι εικόνες, οι προσδοκίες και οι πεποιθήσεις.

Οι ίδιοι οι προπαγανδιστές αύξησαν τις προσδοκίες υιοθετώντας μια γλώσσα πολέμου για να δικαιολογήσουν περισσότερη προπαγάνδα. Επιπλέον, το πρόγραμμα προπαγάνδας, παρόλο που ήταν προϊόν της διοίκησης του Τρούμαν, επέστησε ισχυρή υποστήριξη από Ρεπουμπλικάνους ηγέτες όπως ο Mundt και ο Smith. Ορισμένοι Δημοκρατικοί ηγέτες ζήτησαν επίσης εμπειρικά αποδεικτικά στοιχεία μαζί με τους Ρεπουμπλικάνους ομολόγους τους.

Όπως εξηγεί ο Sproule (1987), πολλές από τις πειραματικές μελέτες παρήχθησαν για επιχειρήσεις και ραδιοτηλεοπτικούς φορείς που διεξήγαγαν έρευνες marketing ή για τον στρατό που μετρούν τις στάσεις των Αμερικανών στρατιωτών. Η προσδοκία ότι οι Αμερικανοί προπαγανδιστές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις ίδιες τεχνικές στο εξωτερικό, και ειδικά στις χώρες του Σιδηρού Παραπετάσματος, σχεδόν οδήγησαν στο θάνατο του πρώτου προγράμματος προπαγάνδας για την ειρήνη της Αμερικής.

Η ικανότητα των προπαγανδιστών να συγκεντρώνουν στατιστικά δεδομένα από διάφορες πηγές όπως επιστολές, αποκόμματα Τύπου, εκθέσεις πρεσβειών και συνεντεύξεις φάνηκε να καθησυχάζει τους επικριτές του Κογκρέσου. Το επίκεντρο, ωστόσο, δεν ήταν μόνο το περιεχόμενο των δεδομένων, αλλά και ο τεράστιος όγκος που είχε συσσωρευτεί. Οι αντιδράσεις των κριτικών του Κογκρέσου στα στατιστικά δεδομένα εγείρουν ερωτήματα ως προς την εγκυρότητα των αφηγηματικών στοιχείων για τη μέτρηση του αποτελέσματος.

Παρόλο που ο Fisher (1984) ισχυρίζεται ότι ο αφηγηματικός ορθολογισμός είναι ομόλογος με την ελιτιστική πολιτική, αυτή η υπόθεση δείχνει ότι η εχθρότητα εξαρτάται από το ζήτημα. Οι ηγέτες του Κογκρέσου χρησιμοποίησαν ανέκδοτα στοιχεία για να αποδείξουν ότι χρειάζονται ένα πρόγραμμα προπαγάνδας για την ειρήνη. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων σχετικά με το αποτέλεσμα της προπαγάνδας της Αμερικής, το περιεχόμενο των αφηγήσεων αποδείχθηκε λιγότερο πειστικό από την ποσότητα τους. Είναι σαφές ότι οι αφηγήσεις δεν απέκτησαν την αντίληψη ως γεγονός μέχρι να προσδιοριστεί.

Εάν η αντίληψη του Whitaker (1962) είναι ακριβής και το αποτέλεσμα του Ψυχρού Πολέμου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιτυχή δραστηριότητα ενημέρωσης ή προπαγάνδας, η μέτρηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος θα μπορούσε να βοηθήσει στην ανεύρεση της νικητήριας ομάδας. Τέτοιες υποθέσεις

λειτουργήσαν για να θεσμοθετήσουν περαιτέρω την επικοινωνιακή έρευνα για τους ακαδημαϊκούς που μελετούν την προπαγάνδα. Οι κοινωνικοί επιστήμονες συνέχισαν να βοηθούν τους προπαγανδιστές στις αξιολογήσεις τους σχετικά με το διεθνές μήνυμα της Αμερικής τα χρόνια που ακολούθησαν (Pirsein, 1979). Ταυτόχρονα, η συνειδητοποίηση ότι η προπαγάνδα θα μπορούσε να μετρηθεί στατιστικά, αν και λιγότερο επιστημονικά από ό, τι αναμενόταν, βοήθησε να θεσμοθετήσει την προπαγάνδα για την ειρήνη ως ουσιαστικό σκέλος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αποδεικνύοντας τη διασύνδεση μεταξύ της προπαγάνδας, του αποτελέσματος και του Ψυχρού Πολέμου.

Οι Αμερικανοί είδαν σε ορισμένες σοβιετικές αντιδράσεις την απόδειξη της επιτυχίας της στρατηγικής τους. Το 1949, για παράδειγμα, διαπίστωσαν ότι η ΕΣΣΔ ξόδεψε τέσσερις φορές περισσότερα χρήματα και χρησιμοποίησε δέκα φορές περισσότερο προσωπικό από αυτά για να μπλοκάρει τα αμερικανικά ραδιοσήματα. Ένας διπλωμάτης, ο Τζορτζ Β. Άλεν, είπε ότι δεν θα ενοχλούσαν τόσο πολύ εάν τα προγράμματα δεν λειτουργούσαν. Το 1956, η ΕΣΣΔ διαμαρτυρήθηκε επίσημα για την αδυσώπητη εκστρατεία της αμερικανικής προπαγάνδας, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να ευνοούνται από τα τεχνικά μέσα που διέθεταν.

Για άλλους, ωστόσο, η εικόνα είναι διαφορετική. Σε μια ανάλυση της CIA για τις μυστικές επιχειρήσεις, ο Ταγματάρχης D. H. Berger ισχυρίζεται ότι η συναίνεση μεταξύ των ιστορικών που ενδιαφέρονται για κρυφές δράσεις είναι ότι οι κρυφές δράσεις δεν ανταποκρίνονταν σε προκαθορισμένους στόχους. Από καθαρά άποψη κόστους-οφέλους, πολλές από τις μυστικές ενέργειες των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν μια θλιβερή αποτυχία. Τεράστια ποσά διατέθηκαν σε διάφορες επιχειρήσεις, αλλά σε κάθε περίπτωση οι στόχοι της δημιουργίας και της επέκτασης της βιώσιμης αντικομμουνιστικής αντίστασης δεν επιτεύχθηκαν.

Αυτές οι επιχειρήσεις, ωστόσο, θεωρήθηκαν απαραίτητες με την έννοια ότι μια άμεση αντιπαράθεση με την ΕΣΣΔ ήταν αδιανόητη και ότι η δράση, όποια και αν ήταν, ήταν πάντα καλύτερη από την αδράνεια. Σε γενικότερο επίπεδο, αμφισβητήθηκε έντονα η αμερικανική ηγεμονία, και ιδιαίτερα οι μέθοδοι διάδοσης της αμερικανικής κουλτούρας και πληροφοριών και η αμερικανική αξιοπιστία αποδυναμώθηκε, ειδικά μετά τις αποκαλύψεις των αμερικανών δημοσιογράφων σχετικά με τη συμμετοχή της CIA σε ένα μεγάλο αριθμό πολιτιστικών έργων και προγραμμάτων.

Πράγματι, η αμερικανική κυβέρνηση, για να υποστηρίξει την προπαγάνδα της, χρησιμοποίησε αντιδημοκρατικές μεθόδους για την προώθηση των δημοκρατικών αξιών. Ο ιστορικός του Ψυχρού Πολέμου Γκάντις Σμιθ επισημαίνει μια ανυπόφορη αντίφαση η

οποία περιγράφει την υπόσχεση των ΗΠΑ να σεβαστούν το δικαίωμα κάθε έθνους να καθορίσει τον δικό του τρόπο ζωής και ταυτόχρονα να επιμένει να μιμείται αυτός ο τρόπος ζωής το αμερικανικό ιδανικό.

Συμπερασματικά, πρέπει να αναφερθούν δύο σχετικά χαρακτηριστικά της διαδικασίας νομιμοποίησης στις σοβιετικές και αμερικανικές μεταπολεμικές πολιτικές. Κάθε ένα αξίζει περαιτέρω έρευνα. Το ένα είναι μια ένδειξη ότι, με το έθνος ως πηγή νομιμοποίησης συμβόλων, η ένταση της σχέσης μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής τείνει να διέπεται από τη νομιμοποιητική διαδικασία. Τα ιδεολογικά σύμβολα συμβάλλουν στην υψηλή ένταση συγκέντρωσης για μια συγκεκριμένη εικόνα (Shils, 1968: 68). Ωστόσο, δεδομένου ότι τα αντικείμενα της νομιμοποίησης είναι μέσα στην κοινωνία, και δεδομένου ότι η πραγματικότητα στην οποία βασίζεται η πολιτική είναι στη δημόσια σφαίρα, η εικόνα της διεθνούς κατάστασης που αναδύεται στην πραγματικότητα μπορεί να μην σχετίζεται με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής.

Αυτό το χαρακτηριστικό μπορεί να είναι πιο σοβαρό (αν αγνοήσει καταστάσεις που διατρέχουν κίνδυνο επιβίωσης, που τείνουν να αυτονομιοποιούνται) όπου χρησιμοποιείται μια εικόνα έντασης για την απεικόνιση της διεθνούς κατάστασης. Πιο απλά, η εικόνα της διεθνούς κατάστασης είναι ένα χειραγωγημένο πολιτικό μέσο. Η καθαρότητα με την οποία παρουσιάζεται ένα σκηνικό για παρατήρηση και ιδιαίτερη προσοχή σε οποιαδήποτε κοινωνική κατάσταση καθορίζει το βαθμό στον οποίο ένα κοινό εγχέεται σε ένα τεχνητό σύμπαν ή σε μία προσομοίωση. Το τελευταίο με τη σειρά του διευκολύνει τη λειτουργία του υποβλητικού συμβολισμού συμπύκνωσης και περιλαμβάνει μια αντίστοιχη εκτροπή της προσοχής από τη γνωστική και ορθολογική ανάλυση και χειραγωγή του περιβάλλοντος (Edelman, 1964: 971).

Αυτό οδηγεί, ωστόσο, σε ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της διαδικασίας της νομιμοποίησης. Η εικόνα που χρησιμοποιείται για την υποστήριξη της πολιτικής μπορεί να αντιπροσωπεύει μια δέσμευση που απέχει πολύ από το λειτουργικό περιβάλλον της πολιτικής. Με βάση την πολιτική χρήση της εικόνας, είναι σαφές ότι η ανάλυση της διαμόρφωσης πολιτικής συνεπάγεται κάτι περισσότερο από το να συγκρίνουμε μια εικόνα της πολιτικής με κάποια αντικειμενικά καθορισμένη πραγματικότητα ή να μετρήσουμε τις βάσεις της πολιτικής με τα αποτελέσματά της.

Υπάρχουν αρκετές αποδείξεις για να υποστηριχθεί η πρόταση ότι η πολιτική μπορεί να σχεδιαστεί, να διαρθρωθεί και να διαγωνιστεί με βάση μια εικόνα που δεν έχει συμμόρφωση με την αντικειμενική πραγματικότητα. Όμως, σε αυτήν την περίπτωση, η ίδια η εικόνα είναι μια πραγματικότητα που μπορεί να ασκήσει περιορισμούς στην

πολιτική. Έτσι, τα σύμβολα που είναι διαθέσιμα για νομιμοποίηση μπορεί να δράσουν για να περιορίσουν και να προωθήσουν.

Βιβλιογραφία

Bauer, R. A. (1968). The study of policy formation; an introduction, pp. 1-26 in R. Bauer and K. J. Gergen (eds.) *The Study of Policy Formation*. New York: Free Press.

Berger, P. Luckmann Land T. (1966) *The Social Construction of Reality*. Garden City, N. Y.: Doubleday.

Boulding, K. (1959). National images and international systems. *J. of Conllict Resolution* 3 (June): 12-131.

Brzezinski Z (1967), *Ideology and Power in Soviet Politics*, New York, Praeger Ed., 1967.

Bronfbrenner, u. (1964). Allowing for Soviet perceptions," pp. 161-178 in R. Fisher (ed.) *International Conflict and Behavioral Science*. New York: Basic Books. –

Bronfbrenner (1961). The mirror-image of Soviet-American relations." *J. of Social Issues* 17, 3: 45-48.

Douglas B, (1990). *The Soviet Foreign Policy Belief System: Continuity and Change in Ideology and Politics*. Ph.D. diss., Columbia University.

Edelman, M. (1964) *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana: Unw. of Illinois Press.

Ellul, Jacques. (1965). *Propaganda: The formation of men's attitudes*. New York: Vintage.

Fisher, W. R. (1984). Narration as a human communication paradigm: The case of public moral argument. *Communication Monographs*, 51, 1-22.

Frank, J. D. (1967) *Sanity and Survival*. New York: Random House.

Freeland, R M. (1972). *The Truman Doctrine and the Origins of McCarthyism*. New York: Alfred A. Knopf.

Gamson, W. A. and A. Modigliani(1971) *Untangling the Cold War*. Boston: Little, Brown.

Jervis, R. (1968) Hypotheses on misperception. *World Politics* 20 (April): 454-455.

Kelman, H. C. (1965) Social psychological approaches to the study of international relations," pp. 3-39 in H. C. Kelman (ed.) *International Behavior*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Krock A. (1968) *Memoirs*. New York: Funk & Wagnalls. LASSWELL, H. D. (1965) "The Language of power," pp. 3-19 in H. D. Lasswell et al (eds.) *Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics*. Cambridge: MIT Press.

Lenin, V. I. (1953) *Selected Works*. Vol. 3. New York: International Publishers.

Merelman, R (1966) "Learning and legitimacy." *Amer. Pol. Sci. Rev.* 60 (September): 548-561.

Moore, B., Jr. (1965) *Soviet Politics: The Dilemma of Power*. New York: Harper. *New York Times* (1947) March 13. *Pravda* (1946a) September 24. ---(1946b) February 10. --- (1945) May 24.

Medhurst, Martin J. (1990). *Rhetoric and Cold War: A strategic approach*. In Martin J. Medhurst, Robert L. Ivie, Philip Wander, & Robert L. Scott (Eds.), *Cold War rhetoric: Strategy, metaphor, and ideology* (pp. 19-27). New York: Greenwood.

Pirsein, R. (1979). *The Voice of America: A history of the international broad-casting activities of the United States government, 1940-1962*. New York.

Rapoport, A (1971) *The Big Two: Soviet-American Perceptions of Foreign Policy*. New York: Pegasus.

Schaar, J. (1970) "Legitimacy in the modern state," pp. 276-327 in P. Green and S. Levinson (eds.) *Power and Community*. New York: Pantheon.

Seliger, M. (1970) "Fundamental and operative ideology: the two principal dimensions of political argumentation." *Policy Sciences I (FaU)*: 325-338.

Shils, E. (1968) "The concept and function of ideology," vol. 7, pp. 66-75 in D. Sills (ed) *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan/Free Press.

Sproule, J. M. (1987). *Propaganda studies in American social science: The rise and fall of the critical paradigm*. *Quarterly Journal of Speech*, 73, 60-78.

Sproule, J. M. (1989). Progressive propaganda critics and the magic bullet theory. *Critical Studies in Mass Communication*, 6, 225-246.

Sprout, H. and Sprout M. (1965) *The Ecological Perspective on Human Affairs*. Princeton: Princeton Univ. Press. STALIN, J. V. (1953) *Works*. Vol. 4. Moscow.

Scott P. (1990), *Soviet Reactions to the Security Dilemma: The Sources of Soviet Self-Encirclement, 1945-1950*, Unpublished manuscript, Columbia University, April.

United States Information Program. (1951b). *Launching the campaign of truth (first phase)*. Washington, DC: Office of Public Affairs, Division of Publications.

U.S. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. (1947a). *United States Information and Educational Exchange Act of 1947*. 80th Cong., 1

U.S. Congress. House. (1948). *United States Information and Educational Exchange Act of 1948*. 80th Cong., 2d sess.

U.S. Congress. House. Subcommittee of the House Committee on Appropriations. (1949). *Department of State Appropriation Bill for 1950*. 81st Cong., 1st sess.

U.S. Congress. House. Subcommittee of the House Committee on Appropriations. (1950). *The Supplemental Appropriation Bill for 1951*. 81st Cong., 2d sess.

U.S. Congress. House. (1951a). *Congressional Record (July 24, July 26)*, vol. 97, pt. 7. 82d Cong., 1st sess.

U.S. Congress. House. Subcommittee of the House Committee on Appropriations. (1951b). *Department of State Appropriations for 1952*. 82d Cong., 1st sess.

U.S. Congress. House. Subcommittee of the House Committee on Appropriations. (1952). *Department of State, Justice, Commerce, and the Judiciary Appropriations for 1953*. 82d Cong., 2d sess.

U.S. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. (1948). *The United States Information Service in Europe*. 80th Cong., 2d sess.

U.S. Congress. Senate. Subcommittee of the Senate Committee on Appropriations. (1949). *Departments of State, Justice, Commerce, and the Judiciary Appropriation Bill for 1950*. 81st Cong., 1st sess.

U.S. Congress. Senate. Subcommittee of the Senate Committee on Foreign Relations. (1950). *Expanded International Information and Education Program*. 81st Cong., 2d sess.

U.S. Congress. Senate. (1951a). Congressional Record (August 24), vol. 97, pt. 8. 82d Cong., 1st sess.

U.S. Congress. Senate. Subcommittee of the Senate Committee on Appropriations. (1951b). Departments of State, Justice, Commerce, and the Judiciary Appropriations for 1952. 82d Cong., 1st sess.

U.S. Congress. Senate. Subcommittee of the Senate Committee on Appropriations. (1952). Departments of State, Justice, Commerce and the Judiciary Appropriations for 1953. 82d Cong., 2d sess.

U.S. Department of State. United States Information Program. (1949). The world audience for America's story. Washington, DC: Office of Public Affairs, Division of Publications.

U.S. Department of State. United States Information Program. (1951a). Waging the truth campaign. Washington, DC: Office of Public Affairs, Division of Publications. U.S. Department of State.

U.S. Department of State. United States Information Program. (1952). Launching the Campaign of Truth (second phase). Washington, DC: Office of Public Affairs, Division of Publications.

Walter L. Hixson, (1997), *Parting the Curtain: Propaganda, Culture and the Cold War*, New York, Palgrave Macmillan, p. 36.

Whitaker, Urban G., Jr. (1962). Proposals for government action on the psychological front. In Urban G. Whitaker, Jr. (Ed.), *Propaganda and international relations* (pp. 122-123). San Francisco: Chandler.